

Andreas Hoius en Justus Lipsius (met een onbekende brief aan Lipsius)

door

Dirk SACRÉ

De Bruggeling Andreas Hoius hoorde niet tot de intimi van Lipsius; dat de humanisten elkaar lijfelijk ontmoet hebben is niet onwaarschijnlijk, maar kan vooralsnog niet bewezen worden. Hun correspondentie is eerder beperkt in omvang; ze strekt zich uit over slechts vier jaren en omvat niet meer dan zes brieven, twee aan en vier van Hoius. Eén van die zes epistels is de samenstellers van de *Inventaire de la correspondance de Juste Lipse*¹ evenwel onbekend gebleven; van een ander werd de gedrukte versie niet gesignaleerd; van een derde stuk lijkt de voorgestelde datering eerder problematisch. Bovendien werpt de lectuur van Hoius' oeuvre een verrassend licht op Lipsius' literaire invloed. Zo heeft de Bruggeling zelfs een soort supplement bij een populair werkje van Lipsius gepubliceerd; ook dit supplement bleef tot op vandaag onbekend: redenen te over om het nieuwe stuk uit Lipsius' correspondentie onder de aandacht te brengen en de briefschrijver even voor het voetlicht te plaatsen².

Andries Van Hoyer³ werd te Brugge geboren op 28 november 1551⁴; over zijn familie weten we niet veel; zijn vader heette Adri-

1. 1564-1606 par A. Gerlo - H.D.L. Vervliet (Antwerpen, 1968).

2. Voor deze biografische schets steunen we o.a. op A.C. De Schrevel, *Histoire du séminaire de Bruges*, 1 (Brugge, 1895), pp. 80-97; A. Roersch in de *Biographie nationale* [voortaan afgekort als BN], 9 (Brussel, 1886-1887), kk. 570-574; P. Vandermeersch, *Een onderzoek naar de relatie stad-universiteit in de periode van het late humanisme. Bruggelingen te Leuven en aan buitenlandse studia*, 2 (lic. diss. Gent, 1982-1983), pp. 93-94; G. Ellinger, *Geschichte der neulateinischen Literatur Deutschlands*, III: *Geschichte der neulateinischen Lyrik in den Niederlanden...* (Berlijn, Leipzig, 1933 = Berlijn, 1969), p. 272. Nuttig zijn de algemene bijdragen van A. Dewitte, zoals „Justus Lipsius en Brugge (1564-1606)”, *Het Brugs Ommeland*, 1 (1961), 2-18; „Scholen en onderwijs te Brugge gedurende de Middeleeuwen”, *Handelingen van het Genootschap voor geschiedenis gesticht onder de benaming Sociëteit d'émulation te Brugge*, 109 (1972), 145-217 (vermeldt Hoius!); „Het humanisme te Brugge: een overtrokken begrip?”, *Handelingen van de Kon. Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis*, 27 (1973), 5-26; „Brugge in de 16de eeuw. Een cultuurhistorisch essay”, *Biekorf*, 92 (1992), 291-306.

3. Maxaemilianus Vrientius (De Vriendt, Vere 1559 - Gent 1614) dichtte speels over zijn naam: „Talia de feno si carmina seminant Hoius, / qualia non laeto carmina farre feret?” (*Epigrammatum libri IX* (Antwerpen, 1603), p. 123; over Vrientius: G. Merlevede, *Nationaal Biografisch Woordenboek* [voortaan afgekort als NBW], 6 (1974), kk. 995-1001).

4. Cfr. A. Hoius, *Matthaeus et Machabaeus, sive Constantia: tragoediae sacrae. Accessere aliquot ... elegiae et diversi generis poemata* (Dowaai, 1587) [voortaan afgekort als *Matthaeus*

aan; zijn grootvader langs moederszijde was een Parijzenaar⁵; het gezin was niet erg bemiddeld. Reeds zeer jong werd Andreas Hoius refectieaan van Sint-Donaas; het kapittel ondersteunde hem dus al bij zijn middelbare studies. In 1567 deed Hoius met een Latijns gedicht een aanvraag tot subsidie aan het kapittel, dat hem financiële steun toezegde tot hij een academische graad zou behaald hebben aan de Leuvense universiteit. Van 1567 tot 1570 studeerde Hoius te Leuven in de Lelie⁶; hij verliet de universiteitsstad met het diploma van magister artium. Daarop vestigde hij zich als leraar in zijn geboortestad, waar hij naar eigen zeggen Franciscus Modius als leerling heeft gehad⁷. Wellicht als gevolg van de successen van de geuzen besloot Hoius in 1573 uit te wijken⁸; naar verluidt was het zijn aanvankelijke bedoeling geweest om in Parijs zijn geluk te beproeven⁹.

Van 1573-1574 tot 1593¹⁰ was Hoius als leraar werkzaam in Atrecht (Arras) en Bethuin (Béthune). Volgens de welbekende bibliograaf en humanist Valerius Andreas (1588-1655), die later nog les gevolgd heeft bij Hoius in Dowai (Douai), was de Bruggeling eerst docent aan het seminarie van Atrecht, vervolgens aan de Latijnse

1587], f. 62 r-v: gedicht aan Antonius Meierus (5 XII 1584) n.a.v. de geboorte van een zoon, vv. 15-16: „Iam tum triginta atque tribus ventibus annis / ex quo nataleis ordior ipse meos”; die zoon is geboren op 28 november en Hoius noteert (vv. 21-22): „idem natalis / patri”. Het geboortjaar wordt geconfirmeerd door een portret van Hoius in zijn *Historia universa sacra et profana* (Dowai, 1629), waarbij staat „Aetatis suae 78. A° 1629”. De drama's van Hoius werden in Dowai in 1595 heruitgegeven met een nieuwe appendix van gedichten [voortaan aangeduid met *Matthaeus 1595*]; in een van die gedichten beschrijft hij zijn liefde voor Brugge (p. 82, aan Franciscus Moschus): „(ut qui) prae patria admirer pulchrius urbe nihil”.

5. Cfr. *Meditationes super sacrosancta Dom. nostri Iesu Christi passione ... auctore R.P. et doctore Dom. Gaspere Loartio S.I. ... Eadem nunc primum e Gallico in Latinum sermonem conversa et unde-viginti hexastichis ad singulas icones illustrata* (sic) per Andream Hoiium Brugensem professorem Graecum (Dowai, 1605) [voortaan afgekort als *Loartius 1605*] in de voorrede aan bisschop Jean Richardot van Atrecht (25 VII 1605), f. 3r: „... Lutetiam Parisiorum (quo tum in primis spectabam et unde ab avo materno mihi est origo) ...”. In Hoius' *Matthaeus 1595* verschijnt op pp. 79-80 een gedicht *Ad Alphonsum Michiels, Christianis sacris initiatum*, waarin hij deze man „cognato sanguine iunctus” (v. 3) noemt.

6. Inschrijving op 25 februari 1568: cfr. A. Schilling, *Matricule de l'université de Louvain*, IV: *Février 1528 - Février 1569* (Brussel, 1961), p. 735 nr. 190.

7. Aldus Hoius in een brief aan Lipsius, 14 X 1593 (‘Modius denique, meus olim Brugis discipulus’): cfr. J. De Landtsheer, *De briefwisseling van Justus Lipsius in het jaar 1593. Tekst-critische editie en commentaar*, 2 (doct. diss. Leuven, 1993), pp. 236-239. Voor Modius zie infra.

8. *Ibidem*: „Cum patriae certis iam tum animorum in re religionis inter cives dissidiis mox in summas calamitates prolapsurae praesagia me in Atrebatas ... extruserunt, ubi iam per annos prope viginti, dum patria interea turbat, publicam instituendae iuventuti operam dedi.” In *Loartius 1605* heeft hij het over een dertigjarige afwezigheid uit Brugge.

9. Cfr. Hoius, *Loartius 1605*, l.c.

10. Cfr. Hoius' brief aan Lipsius van 14 X 1593, o.c. (noot 7): „Nuper admodum singulari Dei beneficio ad hanc regiam apud Duacenos Graecarum litterarum professionem ... e trivialium scholarum tenebris ceu in Academiae lucem provectus”.

school van Bethuin; die informatie klopt goeddeels¹¹. Blijkens een brief (25 juli 1605) aan bisschop Jean Richardot bereikte Hoius Atrecht ongeveer op het ogenblik waarop bisschop François Richardot overleed, dus rond 20 juli 1574; hij bezong de dood van de Atrechtenaar in Griekse en Latijnse rouwverzen¹². Wellicht is hij kort daarop, bij het begin van het volgende schooljaar, aan de slag gegaan aan de Latijnse school van Atrecht, die geleid werd door de humanist Marcus Antonius Meierus (De Meiere, Vleteren 1527 - Atrecht 1597); hij zou in die periode het aanbod hebben gekregen om in Dowaaï les te geven, maar zou dit hebben afgewezen¹³. Later, wellicht in de jaren 1578-1580, werd hij tot docent aangesteld aan het in 1571 opgerichte seminarie van Atrecht, waar hij bleef tot omtrent 1583¹⁴.

Hoius had deze laatste promotie te danken aan zijn Brugse beschermheer Iacobus Pamelius (de Joigny de Pamele, 1536 - Bergen 1587)¹⁵, die een sleutelpositie bekleedde in de kerkelijke hiërarchie te Brugge en later in Frans-Vlaanderen: na zijn studies in en een lang verblijf in Parijs en Leuven, werd hij in 1651 kanunnik van Sint-

11. Valerii Andreae Desselii... *Bibliotheca Belgica* (Leuven, 1623), pp. 138-140; (Leuven, 1643²), pp. 49-51 (deze laatste editie, die op enkele punten verschilt van de eerste, werd haast letterlijk overgenomen door Ioa. Fr. Foppens, *Bibliotheca Belgica*, 1 (Brussel, 1739), pp. 53-54).

12. Cfr. Hoius, *Loartius 1605*, f. + 4r. Bij de *inauguratio* (1577) van de volgende bisschop van Atrecht, Matth. Moullart, schreef Hoius naar verluidt *gratulationes* (*ibid.*, f. 4v). Voor Fr. Richardot zie o.a. V. Brants, *BN* 19 (1907), 269-273; voor Moullart (+ Atrecht 1600) o.a. Ch. Piot, *BN* 15 (1899), 306-311.

13. Neefje van de bekende historicus Jacobus (wiens *Annales* hij uitgaf), Latijns dichter en graecus; zie over hem o.a. J. Roulez, *BN* 5 (1876), 532-534; L. Bakelants, *La vie et les oeuvres de Gislain Bulteel d'Ypres 1555-1611. Contribution à l'histoire de l'humanisme dans les Pays-Bas*. Ouvrage édité par G. Cambier, Collection Latomus, 97 (Brussel, 1968) [voortaan afgekort als *Bultelius*], pp. 219-232; A. Teminck, *Arras. Histoire de l'architecture et des beaux-arts dans cette ville ...* (Atrecht, 1879), pp. 162-163. Het belangrijkste biografische document over Meierus is een elegie van Hoius (*Vita Antonii Meyeri*), opgenomen in Meierus' postuum uitgegeven bundel *Cato Christianus sive institutio paraenetica ad pietatem, tetrastichis tamquam aporismis digesta* (Atrecht, 1598), pp. 173-175. Meierus was directeur van een nieuw college in Atrecht van 1560-1561 tot zijn dood. Het aanbod aan Hoius om in Dowaaï te leren sloeg op het bekende, in 1566 opgerichte Collège de Marchiennes (toen nog niet toevertrouwd aan de jezuïeten): cfr. Hoius, *Loartius 1605*, f. + 4v.

14. Een brief van nieuwjaarsdag 1583 (zie noot 16) is nog geschreven te Atrecht; anderzijds is er sprake van een „longum decennium” in Béthune (cfr. infra) en werd Hoius in 1593 hoogleraar in Dowaaï. Dat Hoius wel degelijk aan twee instellingen te Atrecht heeft gedoceerd blijkt ook uit de brief die hij richtte aan de overheid van Atrecht op 13 september 1597 (A. Hoius, *Ezechiel propheta paraphrasi poetica illustratus et in VI libros tributus. Accesserunt orationes tres. ... Item Duacum et Betunea. Pro B. Gregorio Magno, adversus quendam Gallum, et Pro criticis apologiae* (Dowaaï, 1598) [voortaan afgekort als *Ezechiel 1598*], p. 55: „... turbante patria, bonam florentis aetatis partem istic, partim in gymnasio vestro (M. Antoni Meieri auspiciis), partim in seminario episcopali pueritiae optimis studiis informandae devotus ...”); zie voor deze rede over Atrecht ook *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque de la ville d'Arras* (Atrecht, 1860), pp. 212-213.

15. Over hem vooral A.-C. De Schrevel, *BN* 16 (1901), 528-542; A. Dewitte, „Een portret van Jacob Joigny de Pamele ca 1555”, *Biekorf*, 90 (1990), 250-251.

Donaas in Brugge, in 1568 deken van dezelfde stad; hij had dus de gelegenheid gehad Hoius te volgen vanaf diens vroegste studies en had mede beslist over de studiebeurs voor de jonge Hoius; van 1578 tot 1581 leefde Pamelius in Dowaaï, daarna hoofdzakelijk in Sint-Omaars (Saint-Omer), waarvan hij kort voor zijn dood tot bisschop werd aangesteld. Het lijkt weinig twijfel dat Pamelius Hoius' geestelijke vorming heeft gestuwd en met name een zekere intransigentie *in fide*, een scrupuleuze verdediging van de orthodoxie aan zijn beschermeling heeft doorgegeven. Voor zijn wetenschappelijk werk deed Pamelius een beroep op de hulp van oud-refectionalen en steunde ook zo hun carrière als geleerden. In de jaren 1571-1579 bereidde Pamelius een editie van Tertullianus voor; hij kon daarbij rekenen op de medewerking van Michael Ingelmontius (Inghelmont) en van Hoius; Ingelmontius fungeerde als kopiist en bereidde de indices voor; Hoius werd pas in een laat stadium bij de uitgave betrokken en diende de door Pamelius geselecteerde en geordende zegswijzen van Tertullianus van commentaar te voorzien. De grote Tertullianus-editie verscheen in Parijs in 1584¹⁶; ze bevatte ook een Latijns vers van Hoius, waarin hij een overzicht bood van Tertullianus' werken en de lof zwaaide van Pamelius¹⁷. Nog op vraag van zijn beschermheer zette Hoius zich aan het dichten van een parafrase van Ezechiël, die pas na de dood van Pamelius het licht zag (Dowaaï, 1598)¹⁸. Via Pamelius legde Hoius contacten met de intellectuele en artistieke elite in Frans-Vlaanderen. In 1589 verscheen in Antwerpen Taelbomius' lijkrede over Pamelius; ze werd gevolgd door verzen van o.a. Franciscus Moschus, Petrus Bacherius, Ludovicus Carrio, Federicus Jamotius en Andreas Hoius¹⁹.

16. Plantin was er nauw bij betrokken: cfr. L. Voet, *The Plantin Press. A Bibliography of the Works Printed and Published by Christopher Plantin at Antwerp and Leiden*, V (Amsterdam, 1982), pp. 2173-2178.

17. Wij consulteerden de heruitgave Keulen 1617: *Q. Septimi Florentis Tertulliani Carthaginiensis presbyteri opera quae hactenus reperi potuerunt omnia ... cura Iacobi Pamelii Brugensis ...* Op pp. 1-3 het gedicht, op pp. 42-60 het wetenschappelijke aandeel van Hoius. Op p. 42 een brief van Hoius aan Pamelius (Atrecht, 1 I 1583) die hij „dominus suus” noemt en waarin sprake van Ingelmonts aandeel. Van Hoius' bijdrage wordt gezegd dat ze hem onlangs door Pamelius was opgedragen ('nuper imperasti'); daarom is de kritiek van De Schrevel, *BN* 16 (1901), 535-536, als zou de Tertullianus-uitgave al in 1579 volledig afgewerkt geweest zijn, maar de editie vertraagd zijn door Hoius' talmen, niet terecht. Voor Ingelmont, zie A.C. De Schrevel, *Histoire, o.c.*, pp. 110-111; A. Dewitte, „Een slimme Boodt. 1588-1589”, *Biekerf*, 93 (1993), 382-385.

18. In oktober 1597 beweert Hoius dat hij het leeuwedeel ervan in Bèthune heeft geschreven: zie Hoius, *Ezechiel 1598*, p. 84: „... quod urbi ..., quod Museo lucubrationum et Ezecheliana paraphraseos conscio debebam”. In een liminair gedicht aan Kardinaal Baronius (f. 2v) zegt hij van zijn Ezechiël: „Pamelio suasore opus hoc suscepimus olim”

19. *In obitum D. Jacobi Pamelii theologi ... oratio funebris Guilielmi Taelbomii ...* (Antwerpen, 1589; exemplaar in de Bibliotheek Godgeleerdheid van de K.U.Leuven). Het epitaphium van Hoius, evenals dat van Jamotius, op f. C3v. Moschus wordt hier, in 1589, al „canonicus Atrebatensis” genoemd (pas 1590 volgens A. Roersch, *BN* 15 (1899), 285-288). Voor Moschus, Jamotius en Carrio, zie infra; voor Taelbomius (Brugge 1540 - Sint-Omaars 1608),

Van 1583 tot 1593 gaf Hoius dan les aan de Latijnse school van Bethuin. In een brief (7 oktober 1597) aan de lokale overheden haalt de Bruggeling herinneringen op aan de jaren (hij gewaagt van een „longum decennium”) die hij er heeft doorgebracht²⁰: hij heeft er een aantal werken geschreven, heeft op vraag van de overheid een historische schets van de stad ontworpen, waarschijnlijk ten behoeve van Mercator en Ortelius²¹, en heeft er zijn kinderen zien geboren worden. De in Dowai in 1587 gepubliceerde drama's *Matthaeus en Machabaeus* zijn zonder twijfel uit zijn lespraktijk in Bethuin ontstaan, zoals de opdrachten van de stukken confirmeren²². In welke school Hoius precies stond blijft onduidelijk: er waren in die periode twee Latijnse scholen in Bethuin, Sint-Bartholomaeus en Sint-Vaast²³.

Alles wijst erop dat Hoius in Bethuin getrouwd is; dit huwelijk met Maria „Wambebekia”²⁴ werd uiterlijk in 1584 voltrokken. Op 28 november 1584 werd er Hoius' oudste zoon Andreas geboren²⁵

zie A.C. De Schrevel, *Histoire, o.c.*, pp. 377-387; voor Bacherius (De Backere, Gent 1518-1601), dominicaan, predikant en dichter, zie C. Coppens, „Petrus Bacherius' Praise of Laurentius Vossacus and Viglius”, *Humanistica Lovaniensia*, 39 (1990), 306-310.

20. A. Hoius, *Ezechiel 1598*, p. 84. Vgl. ook p. 88: „Quos apud et longum potui exclare bilustre / Hoius et aerumnas degere Sisyphias”.

21. *Ibid.*: „Iussu sum pridem a decessoribus vestris, dum istic agerem, patriae antiquitatis historiam eruere et brevi ἐξηγήσει complecti, quo illius apud Ubios cosmographi (qui urbium icones non modo repraesentare, sed rerum etiam situ dignarum commemoratione illustrare contenderet) et conatus adiuvaretur et honestae cupiditati satisfaceret. Quod uti a me me laboriose ob instrumentorum antiquorum istic inopiam effectum esse pauci, opinor, meminerunt, sic in vastum illud Theatri volumen, quicquid id erat, relatum pauciores aut legerunt aut viderunt”.

22. Het tweede stuk b.v. is opgedragen aan Charles, een zoon van de toenmalige gouverneur van Béthune, Jean de Bernemicourt (1584-1594) (brief van Hoius, Béthune 24 II 1587), en die opdracht suggereert dat Hoius de jongeman onderwees. Ook de mengedichten die op de drama's volgen expliciteren Hoius' onderwijsactiviteit: zie b.v. een gedicht (5 XII 1584) aan zijn voormalige directeur Meierus (f. 62r-v, v. 35: „Hic ego Bethuna doceo de rupe pullos”).

23. Cfr. C. Fourret, „Béthune, bastion assiégé (1499-1645)”, in P. Bruyelle e.a., *Histoire de Béthune et de Beuvry, sous la direction d' A. Derville ...*, Collection Histoire des villes du Nord - Pas-de-Calais, 8 (Duinkerke, 1985), pp. 95-122 (p. 119). Wellicht werd Hoius later directeur van het college: cfr. Valerius Andreas, o.c. (1623), pp. 138-140: „Bethunia (cuius urbis scholae praefectus antea fuerat)”.

24. Haar naam vinden we enkel in een gedicht in Hoius, *Matthaeus 1595*, pp. 97-98: Tumulus Andreoli Hoi, Andreae et Mariae Wambebekiae fili. Was zij misschien afkomstig uit Brugge? De naam Van Wambeke komt er regelmatig voor: cfr. J. Gaillard, *Bruges et le Franc ou leur magistrature et leur noblesse*, 6 vols. (Brugge, 1857-1864), passim.

25. Niet Franciscus, zoals o.a. A. Roersch in zijn biografie (BN, 573) beweert. Zie het gedicht aan Ant. Meierus, 5 XII 1584, in Hoius, *Matthaeus 1587*, f. 62r-v. Hieruit blijkt dat de zoon Franciscus had moeten heten omdat hij Franciscus Moschus als peter zou hebben ('Praecepto audisset Franciscus nomine', v. 23); maar omdat de zoon net als Hoius zelf op 28 november geboren en op 29 november (d.i. daags voor de feestdag van de H. Andreas) gedoopt was, kreeg hij de voornaam van zijn vader. Over de meter schrijft Hoius in vv. 31-32: „Plancqueae accessit lustratrix Barbara stirpis, / herois coniuux incluta Provenii”. In een elegie aan Moschus (7 X 1584; *ib.*, ff. 57r-59r) is er sprake van de zwangerschap van Hoius' vrouw; daardoor zal Hoius Moschus, die plannen heeft voor een studiereis naar Italië, niet kunnen vergezellen; of Moschus toch peter van het kind wil zijn (en zijn afreis dus verdagen).

(hij overleed al in 1586)²⁶; einde 1585 of in het voorjaar van 1586 zag Timotheus Hoius er het levenslicht; waarschijnlijk werden ook Hoius' derde zoon, Filips, en zijn dochter Hadriana in Bethuin geboren.

In de kleine stad onderhield Hoius betrekkingen met een groep productieve dichters, strenge katholieken zoals hijzelf, met wie hij ook zijn bijzondere belangstelling voor het Grieks en voor geschiedenis deelde. Zowel Pamelius als Hoius' vroegere directeur te Atrecht, Antonius Meierus²⁷ (en diens zoon Philippus, die ook poëtisch bedrijvig was), vormden wel de schakel tussen de Bruggeling en de lokale humanisten. De spilfiguur van de kring was de in Bethuin geboren arts Federicus Jamotius (Jamot), die in Parijs bij Dorat gestudeerd had en roem verwierf als dichter van vooral Griekse Pindarische oden²⁸. Hoius prees diens riante landgoed, een „*secreta sedes*” te Laventie, een dorp ten noorden van Bethuin, of in het gehucht Anezin, waar hij graag verwelkomd werd met andere vrienden van de arts- de bewoordingen suggereren dat Jamotius als een mecenas was voor Hoius²⁹. Minstens twee gedichten wijzen op de banden van Jamotius met Pamelius³⁰. Hoius leverde overigens een substantiële bijdrage aan de *Varia Poematia Graeca et Latina* van Jamotius, die bij

26. Zie Hoius, *Matthaeus 1595*, pp. 97-98 (*Tumulus Andreoli Hoi*), een ontroerend gedicht, geïnspireerd door Catullus en Hadrianus. Andreas was „*sequianniculus*” (v. 7) toen hij stierf, dus overleed hij in 1586; intussen was Timotheus al geboren (Andries jr. had al aan zijn wiegje geschud); in het gedicht, dat uiterlijk in 1595 is geschreven, worden ook de andere kinderen van Hoius vermeld, Philippus en Hadriana, voor wie zie infra. Andries jr. werd op het hoofdkerkhof van Béthune begraven. Indien Timotheus in de late lente van 1586 in de wieg lag, moet hij geboren zijn in het najaar van 1585 of in 1586; in een onuitgegeven brief van Andreas Hoius aan Lucas Wyngaerdus van Pinksterdag 1603 (Brussel, Kon. Bib., ms. II 3016, f. 74r) wordt Timotheus „*acutulus puer prope 16 annorum adolescens*” genoemd, wat ongeveer overeenstemt.

27. Voor Meierus' kring, zie Hoius' biografische gedicht (o.c., noot 13), p. 174: vermeld worden o.a. Moschus, Silvius, Modius, Jamotius, Obrizius.

28. De humanist Simon Ogerius (Ogier) noemde hem „*Pindare bethunien*” (cfr. A. Roersch, *L'humanisme belge. Etudes et portraits* (Brussel, 1910) [voortaan afgekort als *humanisme*], p. 157; S. Ogerius, *Nicoleocrene* (Dowaai, 1597), f. 6r. marg. Zie over Jamotius vooral Th. Schmitz, „*Les odes grecques de Frédéric Jamot (+ ca. 1609)*”, *Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance*, 53 (1991), 281-303. Jamotius is al in Hoius' eerste boek, *Matthaeus 1587*, f. 36v aanwezig met Griekse en Latijnse lofverzen op de Bruggeling, die het in *Ezechieel 1598* (pp. 1-7) heeft over diens „*plectro quod visus dono dare Pindarus olli*” (p. 3).

29. Cfr. Hoius, *Ezechieel 1598*, pp. 1-7 (*Auctoris institutum*), waar (p. 3) sprake is van „*Laviades nymphae*” en „*Anesiades Napaeae*” „*fixit ubi celebrer Phoebi Aonidumque sacerdos / secretam sedem Iamotius et super artem / Paconiam pangit Dircaeo carmina plectro*”; vgl. ook een onuitgegeven brief van Jamotius aan Schrieckius, 28 XI 1598 (Brussel, Kon. Bib., ms. II 3016, f. 21r): „*ex Anesiniano nostro*”; en Hoius, *Matthaeus 1587*, f. 61r (Ad Federicum Iamotium), v. 3: „*Betunea et luco ambita Anesina virenti*”.

30. Cfr. Taelbomius, *In obitum Pamelii*, o.c. (noot 19), f. C3v; F. Jamotii medici Bethuniensis *Varia poematia Graeca et Latina* (Antwerpen, 1593), o.a. p. 84: elegie over Pamelius, poëtische anagrammen (vgl. ook *Delitiae C. poetarum Belgicorum huius superiorisque aevi illustrium* collectore Ranutio Ghero, 3 (Frankfort, 1614), pp. 2-3). We kunnen natuurlijk niet helemaal uitsluiten dat Pamelius door Hoius met Jamotius in contact zou gebracht zijn.

Moretus te Antwerpen verschenen in 1593³¹. Over de levensdata van Jamotius verkeren we in het ongewisse: vroeger dacht men dat hij vóór 1600 overleden was; in een recent artikel verschoof Schmitz zijn overlijden naar 1609-1610; wij geloven evenwel dat Jamotius gestorven is na 10 november 1619, ogenblik waarop hij als een nog krasse grijsaard van negentig jaar wordt vermeld in een brief³². Ook Ioannes Sylvius (Dubois, 1543 - ca. 1612)³³ uit Atrecht behoorde tot de vrienden van zowel Pamelius als Jamotius en Hoius, die het heeft over diens „os dulciloquum”; Sylvius schreef o.a. een Grieks gedicht voor Pamelius' grote editie van Tertullianus³⁴ en wordt door Hoius herhaaldelijk vermeld als vriend van Jamotius. Tot de kring behoorden tevens de bejaarde religieuze dichter Robertus Obrizius³⁵, overleden op 31 oktober 1584, en Hoius' boezemvriend,

31. Het boek bevat talrijke Latijnse vertalingen door Hoius van Griekse gedichten van Jamotius, psalmparafrazen, gedichten aan en over Hoius, enz. (pp. 8-25, 50-55, 99 (waar sprake is van een diner bij Jamotius te Annezin, met Hoius en Moschus), 109-110, 120-121, 122-123); op p.6 Hoius' gedicht ter ere van Jamotius' poëzie.

32. Cfr. Claudius Dausquius (Sint-Omaars 1566 - Doornik 1644), *Antiqui novique Latii orthographica* (Doornik, 1632), 1, waarin een brief van Philippus Meierus aan Dausquius (Atrecht, 10 XI 1619) om hem aan te raden zijn werk snel te publiceren: „Neque imitandus Jamotius, qui nuper Bethuniae in familiari congressu suas aiebat se odas (quas emussitatas non nescis) non premere in annum nonum, sed nonagesimum, qua aetate etiamnum cruda fruitur senecta”. Vermelden we hier dat Hoius, zoals ook Lernutius, een lofdicht maakte voor de grote uitgave van Silius Italicus door Dausquius: *In C. Sillii Italici viri consularis Punica, seu de bello Punico secundo libros XVII* (Parijs, 1615 (= 1618? Cfr. H. Van Crombruggen, o.c., p. 94)), f. ū2r-v. Voor Dausqu(e)ius, kanunnik te Doornik, zie J. Roulez, *BN* 4 (1873), kk. 698-702.

33. Cfr. *Delitiae*, o.c., pp. 1-2: Jamotius besluit een elegie aan Hoius waarin hij klaagt over de afwezigheid van Moschus, Silvius en Obrizius als volgt: „Si tamen et nostram placituro carmine mentem / et docta interdum sedulitate leves, / tu mihi amicitiae tria pectora cognita, Moschus, / Silvius, Obrizius scilicet unus eris.” Silvius had al in 1571 een onfortuinlijk dichtwerk (in het Grieks, met vertaling in Latijns proza) bij Plantin gepubliceerd: cfr. L. Voet, o.c., pp. 2147-2148. In een gedicht aan Jamotius in *Matthaeus 1587*, f. 61r-v, roemt Hoius „terna sidera” van Atrecht, Silvius, Obrizius en Moschus. Silvius wordt ook genoemd in *Ezechiël 1598*, pp. 1-7 en leverde een Grieks gedichtje voor dit *magnum opus* van Hoius. Hij was tevens bevriend met A. Meierus. Zie over hem R. Limouzin-Lamothe, in *Dictionnaire de biographie française* [voortaan afgekort als *DBF*], 11 (Parijs, 1967), k. 942.

34. O.c., p. 8 in de heruitgave Keulen, 1617.

35. Een biografie van deze kanunnik van Atrecht en Latijnse dichter door Franciscus Moschus (Atrecht, 1 VIII 1586) leest men in R. Obrizius, *Eidyllia sacra in utrumque Testamentum libris XII comprehensa* (Dowaai, 1587) (waarin ook liminaire verzen van Silvius, Jamotius, Moschus e.a.); vgl. ook G. Ellinger, o.c., pp. 266-267 (twijfelt ten onrechte aan sterfdatum van Obrizius); W.L. Grant, *Neo-Latin Literature and the Pastoral* (Chapel Hill, 1965), pp. 274-275. Obrizius wordt als vriend van Hoius vermeld in *Matthaeus 1587*, f. 61r-v (*Ad Federicum Jamotium*); ditzelfde boek bevat ook twee door Hoius aan Obrizius gerichte gedichtjes (f. 62r-v en f. 63r). Robertus Obrizius publiceerde zeer weinig tijdens zijn leven; zijn handschriften gingen goedgelees naar zijn mecenas (cfr. A. Roersch, *humanisme*, p. 157) Ioannes Sar(r)acenus (Jean Sarrazin, Atrecht 1539 - Brussel 1598, abt van Sint-Vaast in Atrecht en later, vanaf 1596, aartsbisschop van Kamerijk; zeker vanaf 1594 een correspondent van Lipsius; vgl. H. Vander Linden, *BN* 21 (1911-1913), 402-410), die ze ter publicatie doorgaf aan zijn beschemelingen Moschus en Antonius Meierus (vgl. Hoius in zijn poëtische biografie van Meierus, o.c., en een liminair vers van Philippus Meierus in Obrizius' *Liberatio urbis Atrebatensis ab iniuria et oppressione sectariorum et factiosorum anno 1578 ...* (Antwerpen, 1590)). Waar-

priester-dichter Franciscus Moschus (Leveau, Nijvel ca. 1550 - Armentières 1609)³⁶, wiens briljante preken in het Atrechtse hoog werden aangeslagen³⁷. Moschus werd in het najaar van 1584 peter van Hoius' zoon Andreas; later deed hij een beroep op Hoius toen hij Jacques de Vitry's historisch werk (Dowaai, 1596-1597) voor het eerst in druk gaf³⁸ en toen hij, in dezelfde periode, elogia in verzen en in proza publiceerde van de abten van Oignies³⁹. Via Moschus en Jamotius ontmoette Hoius nog de Ieperse dichter Gislenius Bultelius (1555-1611), die in de jaren 1578-1584 in Belle (Bailleul) in ballingschap leefde en nadien belangrijke functies bekleedde in zijn geboortestad; Bultelius bewonderde Hoius' welluidende hendecasyllabi en loofde zijn hoogstaande karakter; de twee dichters hebben elkaar later nog in Armentières getroffen⁴⁰. Een laatste dichter die we

schijnlijk heeft Hoius met Saracenus kennism gemaakt toen hij in Atrecht doceerde; hij schreef een Latijns lofdichtje voor Panagius Salius' (+ Sint-Omaars 1595) historische epos *Vedastias* (Dowaai, 1591; f. + 3r-v), waarin Saracenus een centrale plaats bekleedt; Hoius' lofdichtje werd heruitgegeven in zijn *Matthaeus 1595*, pp. 98-100. In het gedicht *Cameracum* (Dowaai, 1597) vermeldt Simon Ogerius in de opdrachtsbrief Hoius als een van de vele schrijvers die Saracenus met zijn promotie tot aartsbisschop gelukwensden. Saracenus' literaire mecenaat blijkt daadwerkelijk uit het feit dat hij Plantin het grootste deel van de drukkosten vooruitbetaalde voor *In vaticinia Isaiæ prophetae clarissimi paraphrasis heroico carmine* van de Atrechtse jurist en dichter Ioannes Carpentius (Antwerpen, 1585): cfr. L. Voet, *Plantin 1982*, pp. 578-580.

36. Zie voor deze „Theocrite chrestien” (cfr. A. Roersch, *humanisme*, p. 157) A. Roersch, *BN 15* (1899), 285-288; P. Hildebrand, *BN 30* (1959), 627-628; L. Bakelants, *Bultelius*, pp. 234-237; „Maximilianus Moschus” is een lapsus van G. Ellinger, *o.c.*, p. 272. Moschus, Jamotius en de minder bekende Gulielmus Warlincurius (Guillaume de Warlincourt, edelman en magistraat van Béthune; cfr. infra, noot 41), vormen een driespan vrienden voor Hoius: zie b.v. Hoius, *Matthaeus 1595*, gedicht op achterkant van de titelpagina; p. 91 (*Ad amicos*: wanneer Moschus naar Béthune komt, gaan ze naar Jamotius' landgoed (zijn „Anesinia Tempe”) en Warlincurius' huis); Hoius, *Matthaeus 1587*, ff. 57r-59r (7 X 1584: zijn boezemvriend Moschus wil naar Italië); 59r (lof van Moschus als predikant), 59v-60r en 60v-61r. Op grond van Hoius' gedicht aan Moschus (*Matthaeus 1595*, pp. 80-85), waarin o.a. een relaas van een bezoek van Hoius en Jamotius aan Moschus te Armentières, en het daarbij aansluitende *Ad amicos, Maio prope hiberno 1589* menen we dat Moschus in de herfst van 1588 pastoor werd te Armentières (de *BN* suggereert „kort na 1590”).

37. Zie b.v. Hoius, *Matthaeus 1587*, f. 61r-v (*Ad Federicum Jamotium*): „... Praedivite Moschus / eloquio sacra fulminat e cathedra”. Haast letterlijk dezelfde typering door M. Vrientius in zijn *Epigrammatum libri IX* (Antwerpen, 1603), pp. 82-83.

38. *Jacobi de Vitriaco primum Acconensis, deinde Tusculani episcopi ... libri duo ... Omnia nunc primum studio et opera D. Francisci Moschi Nivigellatis ... edita*. Bevat (ff. e3v - i1r) *Vita D. Jacobi de Vitriaco ex diversis scriptoribus, maximam vero partem ex Thoma Cantiprantsi collecta* per Andream Hoiium Brugensem professorem Gracum, in proza, en (ff. i1v - i2v) *In hocse duos ... libros ... a tenebris situque vindicatos carmen Andreae Hoiij Brugensis Regii apud Duacenos Graecarum litterarum professoris*.

39. *Coenobiarchia Ogniacensis, sive antistitum qui Ogniacensi ad Sabim monasterio habitus praefuerunt numero undetriginta catalogus: cum eulogii et anagrammatis ... auctore D. Francisco Moscho ...* (Dowaai, 1598). Voor de elogia in verzen tekenden, afgezien van Moschus zelf, Hoius, zijn vriend Gulielmus Warlincurius (pp. 53-54, 63-65 en 79-80) en de poetae minores Michael Noyardus uit Binche (een verwant en secretaris van Moschus) en Gaspar Cervus (een jongeman die in het Frans en het Latijn dichtte). Het boek bevat ook nog poëtische anagrammen - in die kring erg populair - van Moschus (o.a. op Ogerius, Petrus Pantinus, Jamotius en Hoius (p. 112)) en van Noyardus (o.a. op Jamotius en Hoius (p. 122)).

40. Cfr. L. Bakelants, *Bultelius*, pp. 72-73 en 382-384. De laatste maanden (einde 1583 - begin 1584) van zijn ballingschap bracht Bultelius door in Armentières; hij maakte er kennis

hier willen vermelden is Simon Ogerius (Ogier) van Sint-Omaars (1549-1603)⁴¹, die kort na zijn terugkeer uit Italië (1574-1584) met Hoius heeft kennisgemaakt; vanaf de *Silvae* (Dowaai, 1588) duiken de namen van Hoius, Jamotius, Moschus en Meierus meer dan eens op in de talrijke dichtbundels van de „Horatius van Sint-Omaars”⁴².

In de herfst van 1593 werd Hoius benoemd tot hoogleraar Grieks aan de jonge, strijdbaar katholieke universiteit van Dowaai; die leerstoel bekleedde hij tot aan zijn dood. We weten dat hij ook, zoals in de artes-faculteiten niet ongebruikelijk was, meerdere vakken, inzonderheid ook Latijn en geschiedenis, heeft gedoceerd⁴³; de tituluur die hij aan zijn publikaties toevoegde is niet eenduidig⁴⁴; wellicht gaf hij op het einde van zijn carrière nog nauwelijks Grieks en verschoof het zwaartepunt van zijn leeropdracht naar Latijn en geschiedenis⁴⁵. In 1627 was de Bruggeling rector van zijn universi-

met Moschus, Jamotius en anderen. In een lofdichtje (*ib.*, pp. 265-266) affirmeert Moschus dat Bultelius „Iamoto, Hoio, Moscho ... carus” is (v. 13) en dat Jamotius zijn brieven aan Jamotius en Hoius naar Bèthune moet zenden. In de *miscellaneorum liber IV* van Bultelius verschijnen enkele gedichtjes waarin Hoius te berde komt. In IV 21 (*ib.*, pp. 382-383; ca. 1589-1592), aan Moschus, wordt gehandeld over een mislukte afspraak; Bultelius schrijft dat hij vooral Hoius had willen ontmoeten (v. 3: lees *optaram*; v. 6: lees *indicio*); IV 22 (p. 383) is een lofdichtje aan Hoius als „poeta Catulliens” (v. 4: *videre videre*, ook de lezing van het Brusselse handschrift, is metrisch onmogelijk); IV 23 (pp. 383-384) aan Moschus (dan al pastoor van Armentières) maakt duidelijk dat Bultelius Hoius en Jamotius dankzij Moschus heeft ontmoet.

41. Zie over hem A. Roersch, *humanisme*, pp. 149-163; *Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas*, ... rééd. par M.-Th. Lenger, IV (Brussel, 1979), pp. 502-523; G. Ellinger, o.c., pp. 250-266. Ogerius schreef een lofdichtje voor Hoius, *Ezechiel 1598*; dit gedichtje werd met een aantal wijzigingen ook opgenomen in Ogerius' *Encomiorum liber 2* (Dowaai, 1599), pp. 23-24. Ogerius was erg bevriend met Hoius' oud-leerling Modius, die in sept. 1595 in Ariën peter werd van Ogerius' zoon Franciscus: cfr. S. Ogerius, *Encomiorum liber 1* (Dowaai, 1597), p. 44.

Vermelden we hier ook Gulielmus Varlincurius van Bèthune (cfr. *supra*, noten 36 en 37), een lid van de „amicorum triga” van Hoius. Een gedicht aan hem verschijnt in Hoius, *Matthaeus 1587*, f. 66r, een gedicht van hem in Hoius, *Ezechiel 1598*; hij was ook een vriend van Moschus en van Antonius Meierus.

42. Zo genoemd door Moschus in zijn *Coenobiarchia Ogniacensis*, o.c., p. 112.

43. Zie b.v. G. Cardon, *La fondation de l'université de Douai* (Parijs, 1892), p. 413 noot 3.

44. B.v. „regius Graecae litteraturae professor” (*Ezechiel 1598*, titelpagina); „regius linguarum professor” (*Ad sacrarium Belgicum Arnoldi Rayssii*, liminaire vers (ff. **3v-4r) voor A. Rayssius, *Hierogazophylacium sive thesaurus sacrarum reliquiarum Belgii* (Dowaai, 1628)); „eloquentiae et historiarum professor” (*Historia universa sacra et profana* ... (Dowaai, 1629), titelpagina; de approbatie (1 mei 1627) vermeldt hem dan weer als „regius linguarum, sive eloquentiae et historiarum professor”); eenmaal noemt hij zich alleen „regius Latinae linguae et publicus professor” in een epigram voor Ioannes Craesbeeck, *In regulam sanctissimi patris nostri Benedicti abbatis, totius occidentis patriarchae, commentarius* (Dowaai, 1624), f. a7r.

45. Het is inderdaad opvallend dat het element Grieks na 1620 vrijwel volledig (op één uitzondering na, in 1633; werk vermeld in noot 81) uit de tituluur verdwijnt. Een liminaire gedicht (f.*5v) voor Ludovicus Gardinus' *Anima rationalis restituta in integrum*... (Dowaai, 1629) ondertekent Hoius als „eloquentiae historiarumque professor regius”, terwijl een van de approbaties verleend werd door „Theodorus van Couverden, S. Theologiae doctor, linguae Graecae professor regius”; dit wijst er alvast op dat Hoius een collega voor Grieks had. De Leu-

teit⁴⁶. Hoius gaf ook privélessen; we weten dat hij in 1623 met een jonge Engelsman Hesiodus en Homerus wenste door te nemen⁴⁷.

In Dowaii werden Hoius' colleges Latijn en Grieks gedurende twee jaren, 1608-1610, gevolgd door Valerius Andreas⁴⁸ (1588-1655); ook Antonius Sanderus heeft in Dowaii met de hoogleraar kennisgemaakt; Sanderus, die al vóór 1609 in Dowaii had gestudeerd, werd in 1619 licentiaat in de theologie; bij die laatste gelegenheid schreef Hoius een poëtische gelukwens⁴⁹. Zowel Sanderus als Valerius Andreas⁵⁰ hebben tijdens het leven van Hoius een biografische notitie aan hem gewijd. Heel waarschijnlijk heeft ook Justus de Harduwijn in 1605-1606 Hoius' lessen bijgewoond⁵¹. Een vierde befaamde student van Hoius was de Harduwijns jongere vriend Justus Rycquius (Ryckius, De Rycke, 1587 - Bologna 1627), die rond 1604 zijn studies in de letteren en de rechten aanvatte; in het begin van 1606 publiceerde de student zijn eerste Latijnse dichtbundel te Dowaii, de *Praeludia poetica*, waarvan Hoius de lof zwaaide in een liminair vers; zelf vormde hij ook het voorwerp van een ode en van een poëtisch anagram van Rycquius⁵². Kort na deze publikatie onderbrak Rycquius zijn studies en trok hij naar Italië; hij hoopte op een betrekking aan de Vaticaanse bibliotheek; Hoius had hem hierin gesteund en via Philippus Rubenius (Rubens) een aanbevelingsbrief nagezonden. De verhoopte betrekking kwam er niet; Rycquius week uit naar Perugia; hij was er bibliothecaris en privéleraar van de gouverneur ge-

vense universiteitsbibliotheek bewaart een exemplaar van Hoius' *Historia universa* (Dowaii, 1629) met autografe opdracht van de schrijver, „qui auctor dedit hoc exemplar collegae suo Theodoro de Couverden S. Th. D. ac Graecae linguae professori”.

46. Aan het slot van zijn brief aan Vredius van 7 augustus 1627 (onuitgegeven: Brussel, Kon. Bib., ms. II 3016, f. 79r) tekent hij met „Andreas Hoius, prof[ess]or et p[ro]f[ess]or [empore] R[ector]”. Misschien was hij al eens rector in 1624: zie zijn brief aan Vredius van 1 oktober 1624 (ib., f. 77r): „Vix credas quantam anxietatem mihi iniecerit vel praevium τῆς πρυφύρας humeris meis imminents onus. Malim semestre in media barbarie exigere”.

47. *Ib.*, f. 75r (Hoius aan Vredius, 26 VIII 1623): „Domi et privatim cuidam britano φιλέλλῳ praelego poetas Graecos; ab Hesiodo ad Homerum transire cogitabam. Causa tua differam”.

48. *Bibliotheca Belgica, o.c.* (ed. 1643), pp. 49-50: „... in Academia Duacena Graecum litterarum, eloquentiae atque historiae professor regius (quem biennio fere toto cum Graecis tum Latinas docentem litteras lubenter audivi)”.

49. Cfr. Antonii Sanderi *opuscula minora* ... (Leuven, 1651), pp. 653-654: *Ad laurum sacram R. et Cl. viri D. Antonii Sanderi*. In de *Poemata* (Gent, (na 13 IX) 1621) van Sanderus staat op ff. N1v - N3r een gedicht van Sanderus *Ad Andream Hoiium, Regium in Academia Duacena Historiarum professorem*, waaruit blijkt dat Hoius toch vooral Grieks doceerde. Zie ook Sanderus' *De Brugensibus eruditionis fama claris libri duo* ... (Antwerpen, 1624), p. 16.

50. Valerius Andreas' informatie werd te nutte gemaakt door F. Sweertius, *Athenae Belgicae* ... (Antwerpen, 1628), p. 122 (vgl. W. Waterschoot, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 14 (Brussel, 1992), kk. 664-672), die één van de belangrijke bronnen was voor Ioa. P. Van Male, *Amphitheatrum illustrium scriptorum aliorumque doctorum virorum Brugensium et Francomatensium liber 1...* (onuitgegeven: Brussel, Kon. Bib., ms. 21579, f. 24r-v).

51. Cfr. *infra*, noot 74.

52. Hoius' lof op f. + 3r; Rycquius' ode op pp. 20-22, anagram op pp. 94-95.

durende een klein jaar. Op 4 april 1609 deed hij vanuit Rome het relaas van zijn wedervaren gedurende de afgelopen maanden, waarbij hij Hoius deelgenoot maakte van zijn onzekere toekomst⁵³. Na zijn terugkeer uit Italië richtte Rycquius zich nog eenmaal tot Hoius, op 31 augustus 1613 (?), om zijn ongenoegen te uiten over zijn bestaan in Veurne en Timotheus Hoius, die hij in Dowaaï had leren kennen, te groeten⁵⁴.

Na zijn benoeming tot hoogleraar ondernam Hoius nog enkele reizen naar zijn geboortestad en naar Brabant. We weten dat hij in 1603 in Brugge en in Brussel was - hij zag toen af van een uitstap naar Leuven⁵⁵; in 1618 dineerde hij in het gezelschap van prelaten in Brugge⁵⁶. Met zijn reputatie groeide ook zijn vriendenkring. Fabri de Peiresc was te gast bij Hoius in Dowaaï en misschien in Atrecht, uiterlijk in 1608; hij kreeg een kostbaar handschrift te zien. In 1629 had Hoius een onderhoud met Pierre Gassendi⁵⁷. De hoogleraar bleef in contact met Jamotius, Moschus en de leden van de Bethuiner dichterkring; hij onderhield nog relaties met zijn oudleerling, de filoloog en dichter Franciscus Modius⁵⁸. De bisschop

53. J. Rycquius, *Primitiae epistolicae* (Keulen, 1610), pp. 112-115. Met dank aan dr. M. Laureys, die deze brief voor ons overschreef uit het exemplaar van de Vaticaanse bibliotheek.

54. Zie zijn *Epistolarum centuria II* (Leuven, 1615), pp. 222-223. Nog in 1627 (brief van 7 VIII van Hoius aan Vredius, onuitgegeven, Brussel, Kon. Bib., ms. II 3016, f.) verneemt Hoius het laatste nieuws met betrekking tot Rycquius, die toen aan de universiteit van Bologna doceerde: diens student Lambertus Vossius keert dan over Dowaaï uit Italië terug naar Brugge, waar hem door toedoen van Vredius, wiens secretaris hij was geweest, een betrekking (in dienst van de abt van Oudenburg) wacht. Zie voor Vossius A. Geerardijn, „Lambertus Vossius, een dichter uit de zeventiende eeuw”, *Bijdragen tot de geschiedenis*, 3de R. 9 (1957), 118-122; D. Sacré, „Ab oblivione vindicetur Lamberti Vossii Belgae (1602? - 1648?) Ode ad Fridericum Card. Borromaeum inedita”, *Melissa*, 57 (1993), 8-9.

55. Onuitgegeven brief van Hoius aan Lucas Wyngaerdus, Pinksterdag 1603 (Brussel, II 3016, f. 74r).

56. Cfr. de voorrede van Hoius' *Orthoepeia, sive de germana ac recta linguae Graecae, et obiter Latinae, pronuntiatione. Pleraque praeter veteres grammaticos et rhetores ex Aldo avo, Scaligero patre, Ang. Caninio, Ad. Mekercho, Io. Checo, Frid. Sylburgio aliisque, et quoad Latina, ex Iusto Lipsio excerpta. Concinniore serie digesta, ampliter aucta et abunde illustrata* ... (Dowaaï, 1620), aan Zypaeus (Dowaaï, 31 XII 1619).

57. Cfr. *Lettres de Peiresc* publiées par Ph. Tamizey de Larroque, VI: *Lettres de Peiresc à sa famille et principalement à son frère 1602-1637*, Collection de documents inédits sur l'histoire de France... 2ième série (Parijs, 1896), pp. 688 en 693 ('Mr. Andreas Hojus, professeur grec, qui me fit voir la chronique de St Bertin MS., à Douay'); IV: *Lettres de Peiresc à Borrilly, à Bouchard et à Gassendi. Lettres de Gassendi à Peiresc 1626-1637* (Parijs, 1893), pp. 198-202 (Gassendi aan Peiresc, Brussel 21 VII 1629: „... à Douay, où je vey les sieurs Colvarenu [= Georgius Colvenerius, 1564-1649, over wie zie A. Vander Meersch, *BN* 4 (1873), kk. 311-313], gardien et autres professeurs et escrivains, et particulièrement le bon Mr Hoius qui me donna une copie de son *Orthoepeia*, et me dit qu'il avoit eu le bien de disner une fois avec vous passant par ce pais chez Mr le president Richardot [= Jean Richardot, + 1609, correspondant van Lipsius, voorzitter van de Geheime Raad, over wie zie o.a. V. Brants, *BN* 19 (1907), kk. 274-280]); deze laatste brief werd heruitgegeven in *Correspondance du P. Marin Mersenne religieux minime* publiée par P. Tannery. Ed. et annotée par C. De Waard avec la collab. de R. Pintard, II: *1628-1630* (Parijs, 1945), pp. 241-249. De uitgevers veronderstellen telkens dat Hoius' *Orthoepeia* nooit ter perse is gegaan. Voor Peiresc, zie nu L.T. Sarasohn, „Nicolas - Claude Fabri de Peiresc and the Patronage of the New Science in the Seventeenth Century”, *Lis*, 84 (1993), 70-90.

58. Cfr. infra.

van Namen en later van Sint-Omaars, Hoius' stadsgenoot Jacobus Blazaeus was naar verluidt een goede vriend⁵⁹. Nieuwe kennissen in het Brugse waren o.a. de benedictijn Henricus Zypaeus, abt van Sint-Andries bij Brugge⁶⁰, kanunnik Ioannes-Baptista Gymnager (Blootacker, † 1630), tevens Latijns dichter⁶¹, en Anselmus Boetius (De Boodt, 1550-1632)⁶². Rond 1598 ondernam Lucas Wyngaerdus, hellenist en magistraat van het Brugse Vrije, stappen om met een bundel verzen de gedachtenis te eren van de beroemde diplomaat en humanist Augerius Gisenius Busbequius, een verwant van Wyngaerdus' echtgenote; aan dit initiatief verleende o.a. Lipsius zijn medewerking⁶³; ook Hoius en zijn kring, met name Jamotius, werden aangezocht om een bijdrage; in 1602 schoof Hoius Wyngaerdus twee epitaphia van Busbequius in Griekse verzen toe⁶⁴; in 1603 ontmoetten Wyngaerdus en Hoius elkaar te Brugge⁶⁵. In 1623 ving de briefwisseling aan tussen Hoius en Oliverius Vredius (De Wree, Brugge 1596-1652), jurist, humanist en historicus⁶⁶. Vredius wenste

59. Zie Hoius in de voorrede tot zijn Latijnse vertaling van Franciscus' Arias *De imitatione dominae nostrae* (Antwerpen, 1605); Hoius, *Ezechiel 1598* (vierde boek met een gedicht aan Blazaeus opgedragen); in een vers aan Blazaeus uit 1587-1588 (*Matthaeus 1595*, pp. 77-78) haalt Hoius herinneringen op aan de indrukwekkende preken van van Blazaeus, van „Rogerus” [= Roger de Jonghe, augustijnernonnik te Brugge; zie A.C. De Schrevel, *Histoire, o.c.*, passim], van „Cornelius” [= Cornelius Adriaensz Brouwer van Dordrecht, + Brugge 1581, franciscaan, beroemd prediker te Brugge 1567-1575; zie B. Kruitwagen, *NNBW* 4 (1918), kk. 452-458] en van Veldius [= Jacob Van de Velde, augustijnernonnik te Brugge, befaamd predikant; zie A.C. De Schrevel, *o.c.*, passim]. Blazaeus of Blaseus (Brugge ca. 1540 - Sint-Omaars 1618), franciscaan, werd in mei 1596 bisschop van Namen (geconfirmeerd door de paus begin 1597, geconsacreerd 23 XI 1597), later van Sint-Omaars (plechtige intrede 7 V 1601): cfr. E.H.J. Reuscens, *BN* 2 (1868), kk. 462-464.

60. Zie de voorrede tot Hoius' *Orthoepia, o.c.* Zypaeus (Mechelen 1577-Brugge 1659) was een leerling van de theoloog Gulielmus Estius; cfr. Th. Coun, *NBW* 8 (1979), kk. 923-926.

61. We moeten hier eigenlijk spreken van een hernieuwde kennismaking: Hoius schrijft dat Blootacker ooit bij hem heeft gestudeerd. Cfr. de onuitgegeven brieven in Brussel, Kon. Bib., II 3016, f. 75r (Hoius aan Vredius, 26 VIII 1623), f. 76r (Hoius aan Vredius, 6 III 1624: „Salutem quaeso a me dicere ne graveris reverend. D. canonico Gymnagro praeceptoris sui non immemori”) en f. 79r (idem eidem, 7 VIII 1627).

62. *Ib.* ff. 32r, 76r, 79r. Een verwant van Boetius ging in 1622 in Dowaii studeren; in maart 1624 is Boetius Hoius nog niet „de facie notus”; op 7 VIII 1627 vraagt Hoius Boetius te groeten en insinueert dat hij de man al een tijdlang kent. Voor Boetius, zie o.a. P. Vandermeersch, *o.c.*, II, pp. 26-31.

63. Dit aspect van het Nachleben van Busbequius werd behandeld door Z.W.R.M. von Martels, *Augerius Gisenius Busbequius. Leven en werk van de keizerlijke gezant aan het hof van Süleyman de Grote. Een biografische, literaire en historische studie met editie van onuitgegeven teksten* (Doct. diss. Groningen, 1989). Jacobus Cruquius wordt er evenwel verward met Hadrianus Schrieckius (Brugge 1560-Ieper 1621). Vgl. Wyngaerdus aan Hoius, 2 XI 1600 (ms. K.B. Brussel II 3016, f. 31r): „Fuit mihi quondam Maccenas Dominus Augerius Busbequius, uxoris meae avunculus, suis editis literis fortasse tibi notus”.

64. *Ib.*, f. 73r.

65. *Ib.*, f. 74r.

66. *Ib.*, ff. 75r (26 VIII 1623), 76r (7 III 1624), 77r (1 X 1624), 78r (2 VII 1629), 79r (7 VIII 1627) (alle van Hoius aan Vredius). Over Vredius o.a. A. Vander Meersch, *BN* 6 (1878), 22-24; J. Ruyschaert, „De la bibliothèque du roi Matthias Corvinus à celle du brunois Olivier de Wree”, in *Liber amicorum H. Liebaers* (Brussel, 1984), pp. 121-129. Een uitgave van Hoius' correspondentie met Wyngaerdus en met Vredius is in voorbereiding.

te weten welke minder bereikbare Griekse teksten en commentaren Hoius bezat. De hoogleraar reageerde aanvankelijk vrij koel, maar de volgende brieven suggereren een warme vriendschap; er is sprake van persoonlijke gevoelens en ambities en van het uitwisselen van geschenken. De brieven, bewaard in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel, geven een glimp van de talrijke relaties die Hoius met hooggeplaatste Bruggelingen bleef onderhouden. Hoius' gezinsleden hadden in de jaren 1630-1641 overigens nog duidelijk connecties met het Brugse⁶⁷.

Op wetenschappelijk gebied heeft Hoius in Dowaaï niet erg veel gepubliceerd. Vermelding verdient een boekje over de uitspraak van de klassieke talen, een compilatie van Aldus Manutius Sr., Julius Caesar Scaliger, Adolphus Mekerchus (van Meetkercke, Brugge 1528 - Engeland 1592) en anderen, bedoeld voor universitair gebruik⁶⁸. Hoius had over dit onderwerp wekenlang gedoceed. Eveneens voor zijn studenten maakte de hoogleraar een uitgebreid overzicht van de wereldgeschiedenis, de *Historia universa sacra et profana* (Dowaaï, 1629), waaraan hij zeer lang had gewerkt⁶⁹.

Op literair vlak was de hoogleraar iets actiever. Hij trad op als woordvoerder van de universiteit bij plechtige gelegenheden, b.v. bij de afstand van de Nederlanden aan Isabella en haar huwelijk met Albrecht van Oostenrijk (1599), en bij de dood van deze laatste (1621)⁷⁰. In 1595 kwam er een heruitgave van zijn Latijnse drama's met een aantal nieuwe gedichten⁷¹. In 1598 publiceerde de humanist zijn belangrijkste dichtwerk, de poëtische herschepping van het boek Ezechiël, gevolgd door enkele essays in Latijns proza⁷². Als

67. *Ib.*, ff. 80r en 81r (Timotheus Hoius aan Vredius, 25 XI 1640 en 19 I 1641).

68. *Orthoepia* (Dowaaï, 1620): cfr. supra, n.56. Hoius had rond 1618 twee maanden gedoceed over de uitspraak van het Grieks op vraag van zijn collega in de godgeleerdheid, Guilielmus Estius (Gorinchem 1542 - Dowaaï 1613), die een fervent graecus was: cfr. J. Fruytier, *NNBW* 7 (1927), kk. 418-423.

69. In 1623 meldt Valerius Andreas in de eerste editie van zijn *Bibliotheca Belgica* dat hij het werk bij Hoius gezien heeft, „paene adfectum”, in 1624 getuigt ook Sweertius dat de Bruggelingen eraan werkte; in mei 1627 bekomt Hoius de approbatie; op 7 augustus 1627 schrijft hij aan Vredius dat het werk ter perse is, maar dat de druk traag vordert; op 2 juli 1629 was de *Historia* net uit, voorzien van een aantal historische appendices (cfr. Brussel, ms. II 3016, ff. 78r en 79r). Het werk is opgedragen aan aartschertog Ferdinand van Oostenrijk; het bevat een portret van Hoius en een lofdicht op de auteur door Simon Nepos (Neveu), Hoius' collega in de rechten te Dowaaï.

70. Cfr. A. Hoius, *Oratio in funere serenissimi principis Alberti... quod... Academia Duacena VI^a Non. IIXbreis a^o MDCXXI celebrandum curavit. Habita in scholis publicis...* (Dowaaï, 1621). Op pp. 62 en volgende excerpten uit de rede van 1599. Met liminaire verzen van Hoius' collega Simon Nepos (Neveu) en in appendix voorwichten van o.a. Hoius en Nepos.

71. A. Hoius, *Matthaeus 1595*. In feite werd de voorraad van 1587 gebruikt met een andere titelpagina (op de achterkant een nieuw gedicht) en een katern nieuwe gedichten (foliëring voor de toneelstukken, paginering voor de gedichten); de eerste editie had geen lijstje van corrigenda; hier een lijstje voor beide componenten. In het bundeltje komen, afgezien van de al ter sprake gebrachte verzen, nog een gedicht op het huwelijk (1587) van Maria-Christina, dochter van Egmont, met Willem de Lalaing, graaf van Hoogstraten (+ 1590), pp. 93-95, en een vers op de dood van Filips, graaf van Egmont (+ 14 III 1590), pp. 87-88.

72. Cfr. supra, noot 14, Lofverzen van Moschus, Sylvius, Jamotius, Warlincurius, Antonius Meierus, Petrus Jamotius (zoon van Federicus) en Philippus Meierus (zoon van Antonius), Marcus Valerius Colinus, Simon Ogerius, die hier allen reeds werden vermeld.

vaardig Latijns en Grieks dichter werd Hoius voortdurend aangezocht om nieuw werk met liminaire verzen te verfraaien; de hoogleraar ging er graag op in, vooral wanneer het theologisch of vroom werk betrof; sommige van die gedichten grepen overigens hoger dan men van een liminair vers zou verwachten⁷³. Een bijzondere vermelding verdienen de lofverzen aan het adres van Justus de Harduwijn⁷⁴. In 1614 zag Hoius tot zijn voldoening drie van zijn gedichten prijken in de befaamde *Delitiae* van Janus Gruterus⁷⁵.

Tenslotte liet de Bruggeling zich in met vrome literatuur en vertaalde hij werken uit de volkstaal naar het Latijn⁷⁶.

Enkel in dit werk van Hoius verschijnen gedichtjes van Carolus Gossinus SI en van Robertus Suertius SI. Goossens (Brugge 1568 - Mechelen 1624) was een jezuïet; in zijn versje eist hij een voorname plaats op voor Hoius naast de Brugse dichters Dominicus Lampsonius en Janus Lernutius (ff. ***1v - 3r); dit gedicht ontsnapte aan de aandacht van C. Sommervogel, 3 (Brussel, Parijs, 1892 = Heverlee, 1960), kk. 1608-1609. Suertius (Sweerts, Antwerpen 1570 - 1646) was de broer van Franciscus; hij trad in bij de jezuïeten, was een leerling van Schoon-donckius, verliet de orde na zijn licentie in de theologie te hebben behaald en leraarde te Brugge en Dowaaï; cfr. P. Bergmans, *BN* 24 (1926-1929), kk. 372-373.

73. Zo bevatten de *Antiquitatum liturgicarum arcana ...* van Floris Van der Haer (Dowaai, 1605) van Hoius een poëtische bewerking van een hoofdstuk uit Isaïas, een psalmparafraze en een lange hymne *Deo trino et uni*. Matth. Naveus' *Oratio encomiastica de S. Ioseph Deiparae Virginis sponso* (Dowaai, 1626) bevat een *Hymnus in B. Iosephum* van Hoius, die zoals vaker enkel tekent met de initialen A.H.B. Een Grieks en een Latijns gedicht van Hoius vindt men b.v. in Philippus Boskhierus, *Ara caeli seu concionum ... decades tres* (Dowaai, 1606), ff. **4v en **5r (gevolgd door een gedicht van Justus Rycquius). Een poëtisch epitaphium voor Willem Hessels van Est, Estius, leest men in G. Estii ... *in quattuor libros sententiarum commentaria ...*, I (Dowaai, 1615), f. + 2v. Hoius' liminair werk kan men grotendeels opsporen via A. Labarre, *Répertoire bibliographique des livres imprimés en France au seizième siècle*, 11.53: *Douai*, Bibliotheca bibliographica Aureliana, 44 (Baden-Baden, 1972); id., ... *au XVIIe siècle*, 4: Douai, Biblioth. bibl. Aur., 86 (ib., 1982).

74. In diens bundels *De weerlicke liefden tot Roose-mond* (Antwerpen, 1613), p. 10 en *Godelicke Lof-sanghen* (Gent, 1620), f. **3r, beide gedichtjes werden heruitgegeven door O. Dambre. Teksten en Studies (Culemborg, 1972²), p. 72 (en p. 176) en (Antwerpen, 1933), p. 22. de Harduwijn (Gent 1582 - bij Dendermonde 1636) trok na zijn baccalaureaat in de beide rechten te Leuven te hebben behaald voor een academiejaar (1605-1606) naar Dowaaï; zijn *Roose-mond* was toen al voltooid en werd bezorgd aan Hoius, die er een gedichtje over schreef. Datzelfde gedichtje werd goddeels hernomen als liminair vers voor de *Lof-sanghen*. We stippen hier aan dat O. Dambre het in zijn vele studies over de Harduwijn (b.v. „Nog aanvullende wetenswaardigheden over Justus de Harduwijn”, *Spiegel der Letteren*, 13 (1970-1971), 200-209) steevast over de jezuïet Hoius heeft.

75. *Delitiae C. poetarum Belgicorum huius superiorisque aevi illustrium collectore Ranutio Ghero*, 2 (Frankfort, 1614), pp. 1139-1145.

76. 1. *Opuscula piarum meditationum de vita D.N. Iesu Christi eiusque matris et Virginis Mariae. De sacrosa. Eucharistiae sacramento. De IIII hominis novissimis. Item de passione eiusdem D.N. Iesu Christi. Auctoribus RRdis e Soc. Iesu patribus prioris quidem partis Luca Pinello, alterius vero Iaspere Loartio. Interpretibus illius R.P. Ioanne Busaeo, huius Andrea Hoiio Brugensi* (Dowaai, 1606); tweede editie (cfr. supra, noot 4); noterend we dat dit boek ook oorspronkelijk dichtwerk van Hoius bevat, die bij de prenten die de hoofdstukken vergezellen telkens drie disticha vervaardigde; voor Loarte (+ Valencia 1578), zie *DBS* 4 (1893), kk. 1879-1886. 2. *De imitatione dominae nostrae, gloriosae Virginis et Deiparae Mariae auctore R.P. Francisco Aria Soc. iesu presbytero. Nunc e Gallico in Latinum sermonem conversus per Andream Hoiium Brugensem* (Antwerpen, 1605); Hoius droeg zijn vertaling op aan Ioannes Du Ploïch, bisschop van Atrecht (28 I 1602); voor Arias (Sevilla 1533 - 1605), zie *DBS* 1 (1890), kk. 540-543.

Over Hoius' gezin zijn we slecht ingelicht. Zoals gezegd overleed zoon Andreas, nauwelijks anderhalf jaar oud, in 1586. Op 2 augustus 1602 bezweek Maria, de echtgenote van de hoogleraar⁷⁷. Timotheus was zonder zijn vader te raadplegen ingetreden bij de Franse oratorianen; in 1626 was hij erg ziek; daarna werd hij secretaris van de aartsbisschop van Mechelen; hij zou uiteindelijk zijn vader in Dowaaï opvolgen⁷⁸. Filips bekwaamde zich misschien in de schilderkunst bij Peter Pauwel Rubens⁷⁹. Hadriana was gehuwd met een schepen van Dowaaï; in de zomer van 1629 kreeg ze een zoon; in 1640 was ze weduwe⁸⁰.

Totnogtoe werd aangenomen dat Andreas Hoius in 1631 overleden is, zonder dat daarvoor argumenten werden aangehaald. Dit sterfjaar is ongeloofwaardig. In de jaren 1631-1633 verschijnt Hoius' naam nog als auteur van liminaire verzen bij allerlei nieuw werk - al kunnen die gedichtjes vroeger ontstaan zijn⁸¹. Bovendien beschikken we

77. Brussel, ms. II 3016, f. 73 r: Hoius aan Wyngaerdus (tussen 14 en 31 augustus 1602): „Litteras tuas prid. Kal. Aug. scriptas accepi IIII° Iduum eiusdem mensis, hoc est octiduo postquam a nobis abiit uxor carissima.” Hoius last een rouwgedicht in.

78. *Ib.*, f. 79 r (Hoius aan Vredius, 7 VIII 1627): „Filius meus natu maior Timotheus, qui olim me inconsulto congregationi Oratorii apud Gallos nomen dederat et anno superiore aeger ad nos erat remissus, pro tempore a secretis est Illustrissimo Domino Archiepiscopo Machliniensi”; f. 78 r (idem eidem, 2 VII 1629): „Filius meus natu maximus, sacerdos nuper in Gallis Oratorii sive proseuchae sodalis, in praesentia est Illustrissimo Domino Machliniensi a secretis. Jacobus Boonen (Antwerpen 1573 - Brussel 1655) had zijn plechtige intrade als aartsbisschop van Mechelen gedaan op 24 XII 1620: cfr. L. Ceysens, NBW 2 (1966), kk. 74-89. In 1627 ontving Andreas Hoius via Boonen Antonius Sanderus' *Elogia cardinalium quorundam* ... (Leuven, 1626).

Over Timotheus Hoius bestaat vrijwel geen informatie: zie E. Van Arenbergh, *BN* 9 (1886-1887), kk. 574-575, waar verkeerdelijk wordt meegedeeld dat hij in Brugge werd geboren in het begin van de zeventiende eeuw. Hij was in januari 1641 nog hoogleraar Grieks en Latijn in Dowaaï. Zoals Jamotius' zoon Petrus, Meierus' zoon Philippus, Carpentenius' zoon Philippus, trad hij ook als Latijns dichter in de voetsporen van zijn vader; een jeugdvers van hem leest men in Moschus' *Coenobiarchia Ogniacensis, o.c.* (Dowaaï, 1598), p. 121.

79. Cfr. Fr. Mols, *Analecta Rubeniana* ..., I (Brussel, Kon. Bib., ms. 5732), p. 27: „Ex epistola Andreae Hoinsi ad Valerium Andream Duaco Antverpianam 1609 post. Cal. Mart. Filium meum minorem Philippum < qui > jam ab aliquot annis manu non infelice (sic) neque invito genio arti geographicae sive picturae operam hic dedit et Lutetiam visit quique jam facile sumptum exsente (sic pro exercire) possit, isthuc amandare brevi cogito, et de Baptista Rubenio cogito, si forte adolescentis ad suae artis mysteria admittat, indaga et fac resciam.” De fouten wijzen in de richting van een transcript uit een handschrift, maar we hebben de betrokken brief nog niet teruggevonden. Aangenomen wordt dat Baptista Rubens een lapsus is voor Petrus Paulus; zie de Franse vertaling en aantekening in C. Ruelens (ed.), *Correspondance de Rubens* ..., I: 1600-1608 (Antwerpen, 1887), p. XII.

80. Cfr. Brussel, ms. II 3016, f. 78r (Hoius aan Vredius, 2 VII 1629): „Filia Hadriana enupsit civi et pro tempore senatori Duacensi, quae me mascula prole nuper admodum avum fecit; f. 81r (Timotheus Hoius aan Vredius, 25 XI 1640): „Harum latris est soror mea unica vidua cum nepote, quam quoque eidem dominationi vestrae commendo.” Op 19 januari 1641 verblijft zij te Brugge (cfr. f. 80r).

81. Cfr. Ios. Geldolphus a Ryckel ab Oorbeeck, *Vita S. Beggae*... (Leuven, 1631; drukkersprivilege: 11 XII 1631), f. ****1r: *Ad begginas*, gedicht van Hoius; *Vita S. Gertrudis abbatis-sae Nivellensis* ..., ed. Ios. Geldolphus a Ryckel (Leuven, 1632; drukkersprivilege: 11 XII

over een brief van 8 oktober 1632 van Erycius Puteanus aan Hoius, waarin hij zijn collega in Dowaaï dankt voor zijn *Historia universa*, hem bezorgd door 'Timotheus Hoius; een schoonzoon van Puteanus volgt op dat ogenblik Hoius' colleges in Dowaaï⁸². Doorslaggevend is evenwel een brief van Timotheus Hoius: die schrijft op 25 november 1640 aan Vredius dat het vijf jaar geleden is dat hij overeenkomstig de wil van zijn vader aangesteld werd tot hoogleraar Latijn en Grieks te Dowaaï, vijf dagen voor zijn vader plots overleed: Hoius is dus in 1635 gestorven⁸³. Timotheus, zijn opvolger, was nog in leven in januari 1641.

*

* *

Hoius' bewondering voor Lipsius dateert van de jaren tachtig van de zestiende eeuw of van vroeger. Een eerste getuigenis ervan vinden we in een gedicht uit uiterlijk 1587, waarin de Bruggeling de lof zwaait van Lipsius' *Variarum lectionum libri III* en zijn *Epistolicarum Quaestionum libri V*; een avond met Lipsius, schrijft hij, zou hem meer waard zijn dan een onderhoud met koningen en prelaten. De laatste verzen van het gedicht maken duidelijk dat Hoius een aantal werken van Lipsius bezorgd kreeg door een zekere Valerius: „... et tibi, Valeri, sum obstrictior/ posthac futurus, id genus si me libris/ beare pergas aut librorum copia”⁸⁴. Het betreft Valerius Colinus (Collinus), aan wie Hoius in dezelfde jaren, wellicht rond 1580-1583, nog een gedicht richtte, dat duidelijk maakt dat Collinus ongeveer even oud was als Hoius en dezelfde belangstelling had; Collinus was

1631), pp. 205-206: *Hymnus in B. Rochum* ..., gedicht van Hoius; Matth. Naveus, *Trioctava sermonum de S. Eucharistiae sacramento et sacrificio* ... (Dowaai, 1632; voorrede gedateerd 24 III 1632): met een gedicht van Hoius, *S. Eucharistia mysticum convivium*; Mich. Naveus, *Chronicon apparitionum et gestorum S. Michaelis archangeli* ... (Dowaai, 1632; approbatie: 10 XII 1632), met een rouwdicht van Hoius over Naveus; A. Silvius, *Historiae Franco-Merovingicae synopsis* ..., ed. Raph. de Beauchamps (Dowaai, 1633; approbaties: 2 II en 2 III 1633), met op p. 555 een lofdicht van Hoius op de uitgever.

82. Erycii Puteani Bamelrodii ... *Epistolarum apparatus posthumus in centurias quatuor distributus*, ed. X.A. Milserus ... (Leuven, 1662), III 24 pp. 45-46. Er zijn zeker voorgaande (b)rief)contacten tussen Puteanus en Hoius geweest. Puteanus verheugt zich over het feit dat Hoius zijn *Circulus Urbanianus* (Leuven, (na 6 augustus) 1632) een goed werk vond. Welke schoonzoon van Puteanus in 1632 te Dowaaï studeerde is ons niet duidelijk; voor 1632 weten we enkel dat Isabella Eugenia Puteana gehuwd was: zie Th. Simar, *Etude sur Erycius Puteanus (1574-1646)*..., Université de Louvain, Recueil de travaux publiés par les membres des conférences d'histoire et de philologie, 23 (Leuven, Parijs, Brussel, 1909), pp. 33-36.

83. Cfr. Brussel, ms II 3016, f. 81r: „lam quinquennium est ex quo de parentis heu quondam mei voluntate renuntiatus sum publicus et regius in hac misera Academia linguae Graecicae vel potius linguarum professor, quinque ante eiusdem subitarium obitum diebus”.

84. *Matthaeus 1587*, f. 67r-v: Ad eundem [= Valerium Colinum].

van plan een studiereis naar Italië te ondernemen; Hoius, die niet meekon, was bedroefd om zijn nakend vertrek en bezwoer hem zijn land niet voor altijd te verlaten⁸⁵. Een derde gedicht suggereert dat Collinus les gaf⁸⁶. Vele jaren later, in een brief van 30 november 1600 aan Wyngaerdus, vermeldt Hoius dat Collinus hem rond 1580 naar Italië trachtte mee te tronen⁸⁷; we vinden Collinus nog enkel terug in een liminair versje uit 1587 en in een complimentje aan Hoius⁸⁸. We halen deze details aan omdat ze enig licht werpen op Collinus, die met één brief vertegenwoordigd is in de correspondentie van Lipsius, maar door de moderne uitgevers niet kon worden geïdentificeerd⁸⁹. Uit die brief van 31 augustus 1585 van Lipsius aan Collinus, die dan in Parijs verbleef, maken we op dat Collinus een Belg was, die toen een betrekkelijk goede baan had in Parijs, maar naar de Nederlanden wilde terugkeren, wat hem door Lipsius werd afgeraden. Collinus had Lipsius in Leuven gekend, dus in de jaren 1564-1568, 1570-1571 of 1575-1578. Ongetwijfeld hebben nog anderen Hoius kunnen vertellen over Lipsius, b.v. Franciscus Modius en Maximilianus Vignacurtius⁹⁰.

De directe briefcontacten tussen Hoius en Lipsius nemen, voor zover we weten, een aanvang in 1593, wanneer Hoius net tot hoogleeraar in Dowai is benoemd en Lipsius van zijn kant het calvinistische Leiden definitief de rug heeft toegekeerd om in Leuven te doceren. Op 14 oktober 1593 schrijft Hoius zijn eerste brief aan Lipsius⁹¹.

85. *Ib.*, ff. 66v-67r: *Ad Valerium Colinum*.

86. *Ib.*, ff. 63r-64r: *Ad generosum D. Philippum à Noircarmis* (een van de drie zonen van veldheer en politicus Filips van Sint-Aldegonde van Noircarmes, resident in Kamerijk (+ Utrecht 1574) en van Bonne de Lannoy; vgl. E. de Borchgrave, *BN* 15 (1899), kk. 784-789). Noircarmes studeerde blijkbaar bij Colinus en bij Hoius; misschien was Colinus dus een collega van Hoius in Atrecht: cfr. vv. 59-64: „Ingenii specimen longe ad maiora capacis / mecum Colinus haud ita pridem animis / legimus attonitis, specimen quod lingua in utraque / exculti vim miram arguit ingenii; / Colinus, tibi quo accessit doctrina magistro, / Colinus, variae rarus honos sophiae”.

87. Brussel, ms. II 3016, f. 72r.

88. Een liminair vers in het *Enchiridion sive manuale* ... van Martinus ab Azpilcueta Navarrus, ed. Simon Magnus (Lyon, 1587); cfr. *Bibliographie lyonnaise. Recherches sur les imprimeurs, libraires, relieurs et fondeurs de lettres au XVIe siècle*, ed. J. Baudrier, 9 (Lyon, Paris, 1912), pp. 402-403. Daarnaast is er nog een lofdichtje van Colinus op Hoius' panegyriek *De Atrebatensium gentis urbisque antiquitate et laudibus*, gehouden te Atrecht ca. 1573-1583, maar pas gepubliceerd in Hoius' *Ezechiel* 1598, p. 72; vv. 3-4 tonen aan dat het versje ontstaan is ten tijde van Hoius' en Meierus' leraarschap te Atrecht: „Hoc tamen in prima debebas ponere laude, / hic quod tu pubem Meieriusque docet”.

89. *Iusti Lipsi Epistolae pars II: 1584-1587* cura M. A. Nauwelaerts iuvante S. Sué (Brussel, 1983), pp. 226-227 (85 08 31; deze brief werd voor het eerst gepubliceerd in Lipsius' *Epistolarum selectarum centuria prima* (Leiden, 1586).

90. Voor Modius, zie infra, noot 96. Tot Vignacurtius (Maximilien de Wignacourt), een minder bekend Frans en Latijns schrijver, richtte Hoius zich met een gedichtje in zijn *Matthaeus* 1587 (f. 66: *Ad Maxaemilianum a Wignacourt*) Vignacurtius had in de jaren 1576-1578 bij Lipsius gestudeerd in Leuven en correspondeerde met hem sinds 1586. Zie over hem b.v. *Iusti Lipsi Epistolae pars III: 1588*, edd. S. Sué - H. Peeters (Brussel, 1987), pp. 314-315, 86 11 09.

91. Cfr. J. De Landsheer, *o.c.*, l.c.

De Utrechtenaar Heribertus Rosweyde (Rosweyde, 1569 - Antwerpen 1629), die bij de jezuïeten was ingetreden, in Dowaaï studeerde en er tevens les gaf (1590-1594) aan het jezuïëntencollege, stond op het punt om naar Leuven te vertrekken; Hoius maakte van de gelegenheid gebruik om hem een brief voor Lipsius mee te geven; Rosweyde hoorde inderdaad tot de kennissenkring van de Leuvense hoogleraar⁹². Bij wijze van *captatio benevolentiae* schreef Hoius zijn landurige bewondering voor Lipsius uit; hij hoefde in dit verband niet onder te doen voor Giselinus of Lernutius, twee andere Westvlaamse humanisten⁹³. Hoius werd in zijn kring φιλολιψιάδης en φιλαρχαίος genoemd. Van zijn veneratie konden lieden getuigen als wijlen Pamelius, de dichters Moschus en Jamotius (van wie Lipsius de in datzelfde jaar bij Moretus verschenen Carmina kende, waarin niet alleen een aantal gedichten van Jamot aan Hoius figureerden, maar ook een lofdicht van Jamot op Lipsius' *De Constantia* (1583))⁹⁴, Aegidius Schoondonckius, graecus en sinds 1589 verbonden aan het jezuïentencollege te Kortrijk, een jezuïet voor wie Lipsius veel genegeheid had en die herhaaldelijk naar Dowaaï trok⁹⁵, en Franciscus Modius (Oudenburg 1556 - Ariën (Aire) 1597) - Hoius stelt in zijn brieven aan Lipsius herhaaldelijk met nadruk dat Modius, een oude bekende van Lipsius, zijn oud-leerling was, terwijl Modius in zijn na 1595 aan Lipsius gerichte brieven daar met geen woord over rept -. De bekwame filoloog en dichter Modius was tijdens zijn omzwervingen door Europa (hij had zich nu pas in Ariën gevestigd, waar hij dankzij een prebende een einde kon maken aan zijn armoede) in

92. Cfr. A. Poncelet, *BN* 20 (1908-1910); kk. 170-178; J. De Landsheer, o.c., 93 04 28 (Lipsius aan Rosweyde).

93. Cfr. voor beiden L. Vandamme, „Bruggelingen bij Plantijn (1555-1589)”, *Biekorf*, 89 (1989), 360-372; voor Giselinus (Zandvoorde 1539 - Sint-Winoksbergen, 1591): A. Dewitte, „Victor Ghiselin van Zandvoorde 1539-1591”, *Biekorf*, 78 (1978), 214-216; C.L. Heesakkers, *Praeacidanea Dousana. Materials for a Biography of Janus Dousa pater (1545-1604). His Youth* (Amsterdam, 1976), hfdst. 1; voor Lernutius (Brugge 1545 - 1619): H. Van Crombruggen, *Janus Lernutius (1545-1619). Een biografische studie*, Verhandelingen van de Kon. Vl. Academie voor Wetensch., Lett. en Schone Kunsten van België, Klasse der Lett., jg. 17, 23 (Brussel, 1955). De vriendschap van Giselinus en Lernutius met Lipsius was haast spreekwoordelijk.

94. Zie noot 31; het gedicht op *De Constantia* op pp. 118-121. Jamotius' bundel verscheen waarschijnlijk al in het voorjaar van 1593 (in november 1592 was men al aan het drukken: cfr. *La correspondance de Juste Lipse conservée au Musée Plantin-Moretus. Introduct., corresp. et commentaire, documents, bibliographie* par A. Gerlo - H.D.L. Vervliet avec la collab. d'I. Verrezen (Antwerpen, 1967), p. 291 rr. 21-23. Pamelius wordt vermeld omdat Lipsius in zijn *Epistolicae Quaestiones* (V, 9) lovende woorden had geschreven over diens studie van Tertulianus.

95. Cfr. J. De Landsheer, o.c., p. 139 (93 06 10 B); A. Poncelet, *BN* 21 (1911-1913), kk. 833-836. Vgl. Hoius, *Matthaeus 1595*, pp. 72-77: *Ecclesiastes. Ad Aegidium Scondonchum Soc. Iesu* (een lovende biografie van Schoondonckius' en Hoius' vriend Moschus); pp. 92-93: *Ad Aegidium Scondonchum Soc. Ies.* (Schoondonck bezocht, naar alle waarschijnlijkheid in 1592, vanuit Kortrijk Dowaaï; onderweg trok hij naar Armentières om Moschus te zien; op advies van Moschus reisde hij verder over Béthune, waar hij niet alleen Hoius ontmoette, maar ook Jamotius, die hem zijn *Carmina* meegaf om ze voor de druk te bezorgen aan Moretus).

contact gebleven met Hoius, die bereid was Lipsius wat meer over diens wedervaren te vertellen mocht Modius dat niet zelf doen. De voorzichtige manier waarop over Modius wordt gesproken is niet toevallig. Hoius wist dat de relatie tussen zijn oud-leerling en Lipsius erg was bekoeld sinds de eerste partij had gekozen voor Lipsius' „vijand" Carrion⁹⁶.

Lipsius' antwoord op deze brief is niet bewaard. Uit Hoius' repliek van 17 september 1594⁹⁷ blijkt wel dat de Leuvense hoogleraar Hoius graag beter leerde kennen en dat hij ertoe bereid was de spons te halen over de brouille met Modius; maar Modius leek te wensen dat Lipsius hem als eerste zou aanschrijven. Hoius signaleert dat hij een paar weken eerder Modius had verwacht, maar dat die plots in het gezelschap van zijn oude beschermheer, Karel graaf van Egmont, naar Denemarken was moeten vertrekken. Verder heeft Hoius het over nieuwtjes in het filologische bedrijf: over Quintus Septimius Florens Christianus (Florent Chrestien), die in een Euripidescommentaar het pseudom over de hekel had gehaald⁹⁸; over Petrus Faber (Pierre du Faur de Saint-Jorry, Toulouse 1532-1600), een jurist uit Toulouse, die in zijn *Agonisticon sive de re athletica* (Lyon 1592) uit naijver Lipsius van plagiaat had beschuldigd⁹⁹; tenslotte over Franciscus Nansius (1525-1595), een toen in Dordrecht docerende streekgenoot van Hoius, wiens kritische aantekeningen bij Nonnus hoege-naamd niet voldeed aan de wetten van de tekstkritiek¹⁰⁰.

96. Carrio (Brugge 1547 - Leuven 1595) was tot 1578 een goede vriend van Lipsius; daarna kwamen er herhaaldelijke wrijvingen tussen de twee humanisten. In 1593 kwam een schuchtere verzoeningspoging tot stand, al vreesde Lipsius dat Carrio zijn streken niet verloren had (vgl. J. De Landtsheer, *o.c.*, pp. 167-168). Franciscus Modius was via Giselinus en Lernutius in contact gekomen met Lipsius; hij was uitgenodigd op een avondje n.a.v. Lipsius' promotie tot licentiaat in de beide rechten in 1576. Later bekoelden de betrekkingen tussen Lipsius en Modius, die partij had gekozen voor Carrio; van december 1583 tot januari 1595 wisselden Lipsius en Modius geen brieven uit. Hoius bracht de verzoening tussen Lipsius en Modius op gang. Voor Carrio, zie H. Van Crombruggen, *o.c.*, passim. Voor Modius, zie o.a. A. Roersch, *humanisme*, pp. 111-135.

97. Cfr. P. Burman, *Sylloge epistolarum a viris illustribus scriptarum*, 1 (Leiden, 1727), pp. 663-664 nr. 626. De brief werd Lipsius bezorgd door Rosweydeus.

98. Q. Septimius Florens Christianus, *Andromacha, Euripidea tragoedia, cum notatis ad ipsam Graecam fabulam* (Leiden, 1594). Christianus was sinds de jaren 1560 een vriend van Dousa, die hem hielp om dit werk in Leiden te laten drukken: cfr. C.L. Heesakkers, *o.c.*, p. 123 n. 54; M. Prévost, *DBF*, 8 (1959), k. 1277. Florent Chrestien (+ Vendôme, 3 X 1596) was overigens ook voor Jamotius geen onbekende.

99. Cfr. R. D'Amat, *DBF* 11 (1967), k. 1380.

100. Het betreft Francisci Nansii ad Nonni paraphrasin evangelii Iohannis Graecae et Latine editam curae secundae. In quibus quaedam a nemine hactenus observata notantur in alios etiam auctores (Leiden, 1593; dedicatiebrief 1 VIII 1593), waarin wendingen voorkomen als „potes scribere ... si hoc mavis". Lipsius schreef over deze man dan ook: „Cest ung terrible fantastique, Dieu me garde" (aan Moretus, 10 X 1594; zie *La correspondance de Juste Lipse conservée au Musée Plantin-Moretus*, *o.c.*, p. 521). Nansius had zijn boekje bezorgd aan Jamotius, die het doorgegeven had aan Hoius. Voor Nansius, zie o.a. Ch. Piot, *BN* 15 (1899), kk. 425-427.

Op 16 oktober 1594 antwoordde Lipsius¹⁰¹. Hij had er spijt van destijds de lof te hebben gezwaaid van Faber - hij had zelfs één van zijn *Epistolicae Quaestiones*¹⁰² aan hem opgedragen- en vreesde dat hij zich ook deerlijk vergist had in de persoon van Florens Christianus, die hij mede op grond van getuigenissen van derden voor een onberispelijk katholiek had gehouden, zo beweerde hij¹⁰³. Wat Modius betrof bleef Lipsius eerder koel; hij was er niet toe geneigd meteen naar de pen te grijpen - in feite namen Lipsius en Modius hun uitwisseling van brieven pas weer op nadat Carrio, die een wig tussen hen had gedreven, overleden was.

Op 9 mei 1595 bezorgde Hoius aan Lipsius zijn Latijnse tragedies met enkele nieuwe gedichten, een deels nieuwe, in Dowaaï uitgegeven editie¹⁰⁴. Het boek zou Lipsius overhandigd worden door een zekere Breugel, een student, wellicht een verre verwant van Lipsius, die naar Leuven zou vertrekken¹⁰⁵.

De volgende, voorlaatste brief in deze correspondentie, is aan de aandacht van de specialisten van Lipsius ontsnapt. Hij dateert van 15 oktober 1597 en vormt de opdracht, waarmee Hoius twee korte werkjes aan Lipsius dediceerde¹⁰⁶.

De tekst luidt als volgt:

Clarissimo viro domino Iusto Lipsio, catholici regis historiographo et reconditoris litteraturae apud Lovanienses professori, Andreas Hoius Brugensis S.D.

Leve et impolium est, mi Lipsi, quod adfero, sed quod deberi tibi tamen ex parte arbitrarer. Caussam criticorum hoc est tuam tuique similibus perpaucorum, tuis paene unius armis, quae facile agnoscas, propugnavi. De Anthero illo, fore non ingratum de me coniecturam facio. Qui multis iam ante annis tuarum lucubrationum lectione fuissem mirifice oblectatus, simulatque pridem tuus *De una religione* libellus opportuno Patris Scondonci munere in manus meas pervenit, causam ilico mihi oblatam esse palam praedicavi, cur serio magis triumpharem, quam si quattuor aut quinque perduellium oppida ad pristinam regis oboedientiam rediissent: tanti fuit apud me tam li-

101. Cfr. P. Burman, *o.c.*, p. 665 nr. 627.

102. II, 7 (eerste editie te Antwerpen in 1577).

103. Zie b.v. Lipsius aan Dousa, 8 I 1592 (*Iusti Lipsi Epistolae, pars V: 1592*, edd. J. De Landtsheer - J. Kluyskens (Brussel, 1991), pp. 55-58) en Lipsius aan F. Morellus, 8 XII 1588 (*Iusti Lipsi Epistolae, pars III: 1588-1590*, edd. S. Sué - H. Peeters (Brussel, 1987), pp. 150-151).

104. Cfr. P. Burman, *o.c.*, pp. 665-666 nr. 628. Het boek is *Matthaeus 1595*.

105. Misschien uit de familie van Willem Brueghel (ca. 1538-1603), een verwant van Lipsius; cfr. *Iusti Lipsi Epistolae, pars I: 1564-1583*, edd. A. Gerlo, M.A. Nauwelaerts, H.D.L. Vervliet (Brussel, 1978), pp. 151-155.

106. *Ezechiel 1598*, p. 89. De aan Lipsius opgedragen werkjes zijn *Pro B. Gregorio Magno apologia* (pp. 90-96) en *Pro criticis apologia* (pp. 97-100).

bera pietatis, hoc est orthodoxae religionis, professio, quae partim te tuis, a quibus nec voluntate umquam nec sensu in pietate recessisses, mox restitutura videretur, partim litterarium nomen ab anquisitis μισμοῦσων calumniis vindicatura. Neque ego igitur ambigere debeam quin tu, qui virtutem et pietatem amas, impiam in litterato homine calumniandi lubricum oderis et hoc meum, informe licet et impolitum, pro pietate defendenda conatulum amplectaris. Qua cum spe te valere iubeo, optime hominum Lipsi, et hoc, quidquid est εὐνοίας ἀκαίρου, aequi boni consulere. Duaco. Idibus Octobribus 1597.

Hoe bescheiden Hoius' werkjes ook zijn, hij kan ze aan niemand beter opdragen dan aan Lipsius: die is teruggekeerd naar Leuven, naar het katholieke kamp dat hij eigenlijk nooit verlaten had (een stelling die Lipsius zelf vanaf zijn vertrek uit Leiden ook steeds heeft verkondigd). In zijn *Politica* (Leiden, 1589), die geëxpliciteerd werden in zijn polemieken met Coornhert (*De una religione* (Leiden, 1590; 1591²; Frankfort, 1591), heeft hij betoogd dat de noodzaak van een gevestigde orde en van politieke stabiliteit grenzen stelde aan de vrijheid van geloof¹⁰⁷. Dergelijke stellingen klinken Hoius als muziek in de oren: wanneer ze uit de mond van Lipsius, gerecupeerd door het katholieke kamp, komen, wegen ze zwaarder dan de terugkeer van een handvol protestantse steden onder het gezag van de Spaanse vorst. Nu Hoius ziet dat er geen zweem van twijfel meer kan bestaan over de orthodoxie van Lipsius, dedicaceert hij hem graag een polemieken met een persoon die in deze brief Antherus wordt genoemd - een Grieks pseudoniem, dat in het Latijn met *florens* ('bloeiend') kan worden vertaald: gevisceerd wordt dus diezelfde Florens Christianus, van wie Hoius vroeger al aan Lipsius had gemeld dat zijn Euripidescommentaar een smadelijke aanval op Gregorius de Grote en het pausdom bevatte. Hoius gaat in het essay met historische argumenten uitvoerig in tegen Christianus. Tweemaal polemieken dus, bij Lipsius en bij Hoius; zoals in het geval van Coornhert, is Hoius' opponent Christianus intussen overleden. Tot zover de *Apologia pro B. Gregorio*. Op literair gebied is het andere door Hoius aan Lipsius opgedragen werkje erg interessant. Het kan best een verhelderend supplement worden genoemd bij de wellicht eerste moderne Menippeïsche satire in het Latijn, Lipsius' *Somnium*¹⁰⁸.

Terwijl Hoius beklemtoont dat dat werkje niet te ernstig moet genomen worden, verdedigt hij het tegen kritiek en doet dat heel en

107. Cfr. M. Morford, *Stoics and Neostoics. Rubens and the Circle of Lipsius* (Princeton, 1991), pp. 112-118.

108. Cfr. *Two Neo-Latin Menippean Satires. Justus Lipsius: Somnium. Petrus Cunaeus: Sardi venales*. Ed. with an Introd. and Notes by C. Matheussen and C.L. Heesakkers, *Textus minores*, 54 (Leiden, 1980). Het *Somnium* was gepubliceerd in Antwerpen in 1581, 1585, 1596; in Parijs in 1585.

al in de stijl van zijn model, soms met letterlijke ontleningen¹⁰⁹. Hoius onderscheidt twee soorten critici: de censoren zijn onmisbaar omdat er zoveel slechts voor de pers wordt klaargemaakt en het zedelijk gehalte ervan niet altijd boven alle verdenking verheven is; de filologen anderdeels vervullen een ondankbare maar nuttige taak; zij kunnen op twee manieren aan tekstkritiek doen, via collatie van handschriften of via conjecturen - alleen de eerste methode verdient aanbeveling; Hoius somt hier een aantal verdienstelijke filologen op uit Italië, Frankrijk, Duitsland en de Nederlanden (Petrus Nannius, Pamelaus, Lipsius, Carrio e.a.). Wie meent dat Lipsius alle tekstkritiek belachelijk heeft gemaakt, gooit het kind met het badwater weg en dreigt de letteren in ballingschap te drijven; Lipsius, zo betoogt Hoius, had enkel geageerd tegen de uitwassen van de conjecturale emendatie door filologen die zelf een allesbehalve zuivere taal hanteerden¹¹⁰. Aansluitend hierbij willen we signaleren dat Hoius zelf ook een echte Menippeïsche satire, een *Somnium*, heeft geschreven, dat deels aan Lipsius schatplichtig is¹¹¹; het is een aanval op het Franse koningshuis en een verdediging van het Habsburgse huis.

De laatste brief in de correspondentie, van Lipsius aan Hoius, is niet enkel in handschrift bewaard, zoals in de *Inventaire de la Correspondance de Juste Lipse* wordt gesteld: er bestaat ook een gedrukte versie van¹¹². Lipsius dankt er voor een boek dat hij van Hoius ontving. Groot was zijn verbazing toen hij constateerde dat een deel van dat boek specifiek aan hem was opgedragen ('mihi inscriptum et dedicatum'); hij is er Hoius blijvend dankbaar om. Het werk is, aldus Lipsius, verdienstelijk en literair te genieten, al zal het omwille van zijn moeilijkheidsgraad geen populair boek worden.

109. Een geannoteerde heruitgave van Hoius' *Apologia pro criticis* is in voorbereiding. Lipsius had zich in briefwisseling ook al moeten verdedigen tegen critici van zijn *Somnium*.

110. Hoius' *Ezechiel 1598* bevat verder nog een rede *De monarchiae apud Europaeos utilitate* (deze werd z.pl. heruitgegeven in 1609; exemplaar in de Herzog August Bibliothek te Wolfenbüttel); *De Atrabatium gentis urbisque antiquitate et laudibus oratio panegyrica*; *Duacum*; *Bethunia*; en de satire die in noot 111 wordt aangehaald.

111. *Ezechiel 1598*, pp. 32-55: *De Gallicanis Capetiae stirpis regibus satyra sive somnium*. Talrijke poëtische fragmenten zijn ingelast (ze zijn typografisch niet van het proza onderscheiden). Het gaat om een aanval op het Franse koningshuis en een pleidooi voor het Habsburgse huis. De invloed van Lipsius blijkt (om maar één voorbeeldje te noemen) op p. 35: „Agnoscite si vera, ignoscite si falsa”: vgl. Lipsius, *o.c.*, p. 34: „Si vera dicam, agnoscite; si falsa, ignoscite”. Deze Menippeïsche satire is in de literatuur onopgemerkt gebleven; ze ontbreekt b.v. in I.A.R. De Smet, *Neo-Latin Menippean Satire in the Low Countries and France 1581-1655* (Ph.D. diss. Cambridge, 1993). Hoius is waarschijnlijk ook beïnvloed door de Franse literatuur, waar de politieke satire in trek was in die tijd; vgl. b.v. J.H.M. Salmon, *Renaissance and Revolt. Essays in the Intellectual and Social History of Early Modern France*, Cambridge Studies in Early Modern History (Cambridge, enz., 1987), hfdst. 3: „French Satire in the Late Sixteenth Century”.

112. In de *Centuria II ad Belgas*, nr. 25 (zie b.v. *Iusti Lipsii v.c. opera omnia ...*, 2 (Antwerpen, 1637), p. 433).

Traditioneel wordt dit dankwoordje gedateerd op Kerstmis 1596; Lipsius schreef VIII Kal. Ian. 1597 en dat jaartal zou horen bij de Kalenden, dus verwijzen naar het volgende jaar. In feite is het gebruik van het jaartal in deze gevallen bij Lipsius niet uniform: Kerstmis 1597 kan evenzeer. En het wil ons voorkomen dat deze brief effectief van Kerstmis 1597 dateert. De plaats van de brief in de handschriftelijke collectie suggereert het¹¹³. Bovendien had Hoius in 1596 geen werk gepubliceerd dat tot de genoemde reactie vanwege Lipsius aanleiding kon geven. Einde 1597 evenwel was er de Ezechiëlparafraze met de bijgevoegde werkjes, waarvan de *Apologia pro criticis* en *pro Gregorio*, die we zonet aanhaalden, deel uitmaakten en die aan Lipsius waren gededicaceerd. Dat de titelpagina het jaartal 1598 vermeldt hoeft geen bezwaar te zijn: vaak droegen op het einde van een jaar uitgegeven werken het volgende jaartal op de titelpagina - men denke aan Lipsius' eigen *De constantia*¹¹⁴. Overigens waren de approbaties en de ingelaste brieven in Hoius' verzamelwerkje alle vroeger gedateerd¹¹⁵. We vermoeden dus dat Hoius' werk in november of begin december 1597 is uitgekomen; Lipsius was vanzelfsprekend een van de eerste kennissen om een exemplaar te ontvangen.

Na deze brief treedt in de betrekkingen tussen Lipsius en Hoius definitief de stilte in. Of Hoius Lipsius ooit heeft ontmoet weten we niet. In 1603 bevond Hoius zich te Brussel en overwoog hij even om een uitstap naar Leuven te maken, o.a. om er Lipsius te zien. Hij was evenwel vermoeid, zag tegen de omweg op en besloot rechtstreeks naar Dowaaï terug te keren¹¹⁶. In elk geval bleef de Bruggeling een bewonderaar van de Overijssenaar. We vermeldden al dat Hoius in zijn *Orthoepia* Lipsius' *De recta pronuntiatione* heeft verwerkt¹¹⁷. Na de dood van Lipsius schreef Hoius nog een lang gedicht te zijner ere¹¹⁸; Hoius legt er Lipsius een zelfverdediging tegen heterodoxen in de mond. Hij wijst op de filologische verdienste van Lipsius, looft zijn gedrongen stijl, zwaait de lof van zijn hoofdwerken, *De Constantia*, *Politica*, *De una religione*, *De cruce*, *Diva Virgo Hallensis*, *Ad*

113. Leiden, ms. Lips. 3 (20), f. 65v. Hieraan gaan brieven uit 1597 vooraf. In de gedrukte versies suggereert de volgorde eerder 1596.

114. Cfr. *Iusti Lipsii Epistolae*, 1, o.c., p. 447.

115. Het laatst gedateerde stuk is precies de opdrachtbrief aan Lipsius van 15 oktober 1597. Signaleren we hier dat van *Ezechiël 1598* drie versies bestaan (*Ezechiël* apart, *Orationes tres* ... apart; beide werken samen): zie de catalogus van de Bibliothèque Nationale van Parijs. De titelpagina geeft niet altijd uitsluitsel over de inhoud van het exemplaar (dat van de Kon. Bib. te Brussel heeft een titelpagina die naar alle werkjes verwijst, maar bevat enkel *Ezechiël*).

116. Brussel, ms. II 3016, f. 74r: brief van Hoius aan Wyngaerdus, Pinksterdag 1603.

117. Zie voor Lipsius' traktaatje M. Morford, o.c., pp. 60-61.

118. *Pro Manibus Iusti Lipsii adversus calumniatorem haeticum*. Het werd opgenomen in *Iusti Lipsii sapientiae et litterarum antistitis Fama postuma* (Antwerpen, 1607), pp. 101-105.

miranda. In verband met *De una religione* is hij er zich van bewust dat de polemiek met Coornhert een hoofdmotief was voor Lipsius om Leiden te verlaten. Lipsius legt hij onder meer deze woorden in de mond:

Ritibus a priscis nec mente nec ore recessi,
pagina nec virtus arguat ulla novos. (vv. 49-50)

Hetzelfde motto zou probleemloos voor Hoius kunnen gelden, al bezat hij niet de envergure van een Lipsius. Op filologisch vlak waren Hoius' verwezenlijkingen erg bescheiden; zijn hele leven stond in het teken van de verdediging van het katholieke geloof. Op literair vlak muntte hij uit in het essay en in de Griekse en Latijnse poëzie; in zijn kortere verzen en gelegenheidsgedichten (die van een ongelijk niveau zijn) nam hij Catullus tot voorbeeld; zijn poëtische bewerking van het boek Ezechiël verdient zoals zijn twee drama's een grondige studie. Karakteristiek was zijn passie voor het Grieks; hij deelde ze met streekgenoten als Nansius, Carrio en Vulcanius; zoals dezen oefende hij zijn beroep *in exilio* uit.